

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגיד שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע ללימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאבכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואבכים עמלי תורה

יום א' ד' אייר - שבת י' אייר תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה ת.ג.צ.ב.ה

מסכת בבא מציעא ע"ד פ'

שבוע פרשת אמור

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.ג.צ.ב.ה

דף ע"ד ע"א

אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא וכו' מאי שנא מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא התם בידו הכא לאו בידו.

דיני אסמכתא מפורזים בכמה מקומות בתלמוד, והלכותיהם הן בחו"מ [סימן ר"ן], ונביא כאן את עיקרי הדברים.

אמרו בגמרא לעיל [פ"ו ע"ב] כל דאי הוה אסמכתא ואסמכתא לא קנה, וביאורו כגון שאמר אם תעשה כך או אם יהיה כך אתן לך מנה או אקנה לך בית זה ואם לא יהיה כך או אם לא תעשה כך לא אתן לך או לא אקנה לך, אף על פי שעשה או שהיה הדבר לא קנה, שכל האומר אם יהיה אם לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה, ואף על פי שאמר זה לפני עדים וכתב בשטר אינו מועיל כלום [רמב"ם פ"א הל"ן].

וחילקו בגמרא לקמן [ק"ד ע"א] בין גזים ללא גזים, דבלא גזים לא הוי אסמכתא, ודין זה כתבו הרמב"ם [פ"ח משכירות הלכה י"ג], המקבל שדה מחבירו ואחר שזכה בה הובירה, שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו חלקו, שכך כותב לבעל הקרקע אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא, ומפני מה נתחייב לשלם, מפני שלא פסק על עצמו דבר קצוב כדי שנאמר הרי היא כאסמכתא אלא

התנה שישלם במיטבא ולפיכך גמר ושיעבד עצמו. אבל אם אמר אם אוביר ולא אעביד אתן לך מאה דינרים ה"ז אסמכתא ואינו חייב לשלם אלא נותן כפי מה שראוי לעשות בלבד. עכ"ל. ובסוגיין אמרו שהטעם דאינה אסמכתא הוא לפי שהוא בידו לעשות, והרמב"ם מפרש החילוק שאמרו בין בידו ולא בידו דמדובר כשלא גזים, אבל היכא דגזים הוי אסמכתא אף בידו לעשות.

ודעת הרשב"א והרא"ה [הובאו בב"ן] דאסמכתא אינו אלא כשאמרו דרך קנס, כגון אם לא אתן עד יום פלוני אחזיר לך שטרך, או אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי, אבל כל שאר תנאים שאדם מתנה עם חבירו, כגון אם תלך למקום פלוני או אם תעשה בשבילי דבר פלוני אתן לך כך וכך, וכל מיני תנאים שבעסק ובגיטין וקדושין, אין בזה אסמכתא כלל דענינים אלו אינם על דרך קנס אלא בדוקא קאמרי ובלב שלם, ואפילו אם אמר אם תלד אשתי זכר יטול פלוני מנה אין בזה אסמכתא כלל.

ודעת הרמב"ן [וכן הוא בנמקי" פ"ג דסנהדרין ותלמידי רשב"א] שיש כלל אחר באסמכתא, דכל התולה בדעת עצמו הוה אסמכתא כגון אם אוביר ולא אעביד אף דלא גזים, ומה דמשלם במיטבא זהו מתקנת חכמים, כיון דהאי גברא סמך עליו והפסיד שדהו. וכן כשאמר אם לא באתי מכאן עד יום פלוני תהא השדה שלך הוה אסמכתא, וכן אם אמר אם לא אתן לך עד שלשים יום כך וכך מעות יחזור לך שטרך וכל כיוצא בזה. אבל בתולה בדעת

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס 20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה ויזכי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמונחה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

אחרים כגון שאמר אם אתה תעשה כך יהיה כך ואם לא תעשה כך לא יהיה כך, וכן קוביא וכיוצא בזה דאין התלייה רק בדעת עצמו אלא בדעת חבירו או במעשה חבירו לא הוה אסמכתא. והטעם דכשתולה רק בדעת עצמו לא גמר כלל בלבו להתחייב אף אם לא יקיים, אלא דמפני שסובר שודאי יקיים ואין חשש בתנאי שלי לכן מקבל עליו את התנאי הזה, אבל כשתלה בדעת אחרים דנעלם גם ממנו אם האחר יקיים אם לאו ומ"מ קיבל עליו, בודאי גמר והקנה. וזהו כל דרכי התנאים שבגמרא דלית בהו משום אסמכתא שהתנאי הוא על האחר, וזהו תנאי בני גד ובני ראובן שצוה משה רבינו לישראל אם יעברו בני גד ובני ראובן תתנו להם ארץ הגלעד ואם לאו אל תתנו. ומה שתלו חז"ל בדין ערבות משום אסמכתא אף שתלוי בדעת הלוה, מ"מ כיון שדרך האדם לשלם חובו הוה כתולה בדעת עצמו דסבור שודאי יפרע הלוה, ולכן אלולי גזירת הכתוב שערב משתעבד היינו דנין בזה דין אסמכתא.

ודעת רבותינו בעלי התוספות וכמה מגדולי הפוסקים וכן הכריע הרמ"א, דשלשה חילוקים יש בדיני אסמכתא, דכל מה שאין בידו של אדם לעשות ותלוי ביד אחרים, כגון שאמר לו קנה לי יין במקום פלוני שבאותו מקום נמכר בזול וזמן המכירה דשם אינו נמשך הרבה והתחייב זה לקנות, ואם לא יקנה יתחייב לו כך וכך, הוה אסמכתא, כיון שאינו תלוי בו דשמא לא ירצו למכור לו כיון שאין זה מקח קבוע תמיד לא גמר ומקנה בלב שלם ואומר רק לאסמכתא בעלמא, ואפילו רצו למכור לו ולא קנה פטור, כיון שתחלת חיובו היה באסמכתא [נתיבות המשפט], וכן כשאמר לו אקנה לך חפץ פלוני מבעל הבית פלוני, אף שלא קצב לו מקח והתחייב עצמו שבאם לא יקנה ישלם לו כך וכך, הוה אסמכתא, דמי ימר שהבעל הבית יתרצה למכור חפצו. אבל כשאמר לקנות סחורה מחנוני או מסוחר ולא קצב המקח, או אפילו קצב המקח רק שמוכרים תדיר לכל אחד במקח זה, והתחייב עצמו שבאם לא יקנה ישלם לו כך וכך לא הוה אסמכתא, דודאי גמר להתחייב בלב שלם כיון שביכולתו לקנות זאת, וכל דבר שבידו לעשות לגמרי לא הוה אסמכתא. וכן כשלקח ממנו קרקע באריסות והתחייב את עצמו שאם יוביר ולא יזרענה ישלם כך וכך, אם לא התחייב עצמו בדבר גוזמא, אף שהתחייב לשלם בהרווחה כגון לשלם במיטבא אין בזה משום אסמכתא, אבל כשהתחייב את עצמו בדבר גוזמא, כגון שאמר אם אוביר ולא אעביד או שלא אקנה הסחורה אשלם לך אלף זוז, הוה אסמכתא ולא קנה, דודאי לא גמר בלבו לקיים זה, אלא משום דסבר שבודאי אעשה כן כיון שבידי הוא. ודבר זה תלוי לפי הענין.

אמר רבא הני בי תלתא דיהבי זוזי לחד למזבן להו מידי, וזבן לחד מינייהו זבן לכולהו. ולא אמרן אלא דלא צר וחתים איניש לחודיה, אבל צר וחתים איניש איניש לחודיה למאן דזבן זבן, ולמאן דלא זבן לא זבן.

ולהלכה בשולחן ערוך [חושן משפט סימן קפ"ד]. שלשה שנתנו מעות לראובן לקנות להם סחורה, אם סחורה אחת היא לכולם ונתנו לו המעות של כולם ביחד מעורבים, או אפילו נתנו כל אחד בפני עצמו והוא עירבם ביחד וקנה במקצת הדמים, שייך המקח לכולם וחולקים לפי מעותיהם, ואף על פי שהיתה כוונת השליח שמה שקנה יהיה רק לאחד מהם אין זה כלום, דהוי להו דברים שבלב ואינם דברים, ואין ביכולת השליח לזכות במחשבתו לאחד מהם כל זמן שלא חזר בו משליחותו. מיהו אם פירש להדיא קודם הקנייה שיקנה רק לאחד מהם ושאיין רצונו לקנות עתה לשנים האחרים הרי חזר משליחות השנים וזכה זה שקנה בעדו, דהרי ביכולתו לחזור בו משליחותו. וכתב ערוך השולחן דנראה דהוא דווקא כשמעותיו של זה מספיקים לקנייה, אבל אם אינם מספיקים לאו כל כמיניה לגזול את של אחרים בעד זה ובעל כרחו כל הקנייה שייכת לשותפות. וכשנתנו לו המעות מעורבים, אף על פי שהוא חלקן וצרר של כל אחד בפני עצמו אינו כלום וכל זמן שלא חזר בו משליחותו המקח לכולם כשלקחן סתם [סמ"ע וט"ז].

ואם כל אחד נתן לו מעותיו צרורין בפני עצמם, ולא דווקא צרורין אלא רק שלא נתנו לו בעירוב ביחד וגם השליח לא עירבן וקנה במעותיו של אחד מהם, זה שהמעות שלו קנה ולא האחרים, ואף שהיה בלבו של השליח שהמקח יהיה לכולם אינו מועיל, ואף שפירש בפיו כן קודם הקנייה אינו כלום, דאין ביכולתו לקנות במעות של זה לאחרים, ורק כשעירבן ואין ניכר של מי הם המעות בעל כרחם שייך לכולם אבל כשהם כל אחד בפני עצמם שייך למי שהמעות שלו:

אמר רב פפי משמיה דרבא האי סיטומתא קניא. למאי הלכתא רב הביבא אמר למקניא ממש, רבנן אמרי לקבולי עליה מי שפרע. והלכתא לקבולי עליה מי שפרע. ובאתרא דנהיגו למקני ממש קנו.

[חושן משפט סימן ר"א] הקניינים שנהגו הסוחרים לקנות בהם והוא מנהג קבוע בעיר, קונים בקניינים אלו קניין גמור אם עשו הקניין אחר פסיקת המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו, דהמנהג עיקר גדול בדיני ממונות, ומה שאמרו כאן סיטומתא קונה למי שפרע ובמקום שנהגו לקנות בזה קניין גמור קונה קניין גמור, היינו שהיה מנהג בימיהם שהלוקח רשם רושם על החבית יין שקנה כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, ואף על פי שלא נתן מעות כלל מ"מ כל החוזר בו אחר שרשם מקבל מי שפרע, ואם מנהג המדינה לקנות בהרושם קניין גמור נקנה המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו והלוקח מחוייב ליתן הדמים, ודוקא שרשם בפני המוכר או שאמר לו רשום מקחך או זיל קני, דמסתמא היתה כוונתו שיקנה בזה כפי המנהג. והוא הדין לכל דבר שנהגו התגרים לקנות בו, כגון במקום שנהגין שהלוקח נותן ערבון, או במקום

דף ע"ד ע"ב

ההוא גברא דיהיב זוזי לנדוניא דבי חמוה, לסוף זל נדוניא. אתו לקמיה דרב פפא. אמר ליה אי פסקת עמו כשער הגבוה שקיל כהשתא, ואי לא שקיל כי מעיקרא וכו' אנא נמי לקבולי עליה מי שפרע קא אמינא.

ולהלכה [יורה דעה סימן קע"ה] הפוסק על השער, צריך לפרש בשעת הפסיקה שאם יזולו מזה הסכום שפסק שיתנם לו כשער הזול, כגון שעכשיו היו ארבע בסלע ובשעת הפרעון יהיו ששה בסלע צריך ליתן לו ששה כבשעת הפרעון, ואם לא פירש כך והזולו ורוצה הלוקח לחזור בו לאחר שהזולו, צריך לקבל עליו מי שפרע, וזה מחזיר לו מעותיו, דהא מעות אינן קונות אלא לענין מי שפרע. ואם פירש כך והזולו והמוכר חוזר בו ואינו רוצה ליתן לו כפי הזול, צריך המוכר לקבל עליו מי שפרע, ומחזיר לו מעותיו. ואם עשה שליח לפסוק והשליח לא פירש ליתן לו כשער הזול והמשלח רוצה לחזור בו אינו צריך לקבל מי שפרע, שיכול לומר השליח היה לו לפרש וכיון שלא פירש לא שלחתיו לעוותי ונתבטל שליחותי, וגם השליח אינו מקבל במי שפרע דמה לו ולזה שבי"ד יקללו אותו, דמה לו לעשות שזה אינו רוצה ליקח.

מלוח אדם את אריסיו חטין בחטין לזרע, אבל לא לאכול וכו' באתרא דתנא דידן אריסא יהיב ביזרא, בין ירד ובין לא ירדכמה דלא יהיב ביזרא מצי מסליק ליה, וכי קא נחית לבציר מהכי קא נחית. באתרא דתנא ברא מרי ארעא יהיב ביזרא, אי לא ירד דמצי מסליק ליה, כי קא נחית - לבציר מהכי קא נחית, אי ירד, דלא מצי מסליק ליה אסור.

[סימן קס"ב] מי שיש לו אריס מותר לו להלוות לו סאה בסאה כדי לזרעה בשדה, דהוי כאילו התנו שיקח בעל הבית סאה אחת תחילה מהיוצא בשדה ויחלקו המותר ואין כאן הלואה, לא שנא קודם שירד האריס לתוך השדה לא שנא אחר שירד. במה דברים אמורים במקום שנהגו שיתן האריס הזרע ואם לא נתן האריס הזרע יכול הבעל הבית להעבירו, שכיון שבעל הבית יכול לסלקו אם לא יתן הזרע אפילו אחר שירד לתוך השדה וכבר חרש מחמת שאין לו זרע לזרוע, אז כשלוה ממנו וזרוע וכשיוקרו חטין אין זו הלואה אלא מתחלה נחית לתוך השדה לפחות משייעור האריסות, והרי הוא כיורד לתוכה מעכשיו על מנת שיטול הבעל הבית הזרע תחלה מחלק המגיע לאריס והאריס יטול השאר בשכר טרחו, אף על פי שהוא פחות משאר אריסות כשיעור הזרע הואיל ועל מנת כן ירד אין כאן שום הלואה. אבל במקום שדרך בעל הקרקע ליתן הזרע והאריס נתרצה שהוא יתנה, אז אין הבעל הבית יכול להלוות לו סאה בסאה לזרעה אלא א"כ הלוחו מיד בשעה שירד לתוך השדה או קודם לכן, אבל אם כבר ירד לתוך השדה אסור, שכיון

שנוהגים שמוסרין להקונה את המפתח לקנות בו הסחורה המונחת שם, ואין בזה חילוק בין קרקע למטלטלין אם הוא מנהג קבוע [ש"ך] ויש מהאחרונים [חתם סופר] דס"ל דקניין שע"פ המנהג הוא רק קניין דרבנן, אבל הרמב"ן כתב דהוי קניין מן התורה ומועיל גם לעניין בכור וקדושי אשה, ובאמת העיקר לדינא דקניין דרבנן מועיל גם בדבר שהוא מן התורה.

יש אומרים דקניין שנהגו התגרים אינו מועיל רק בקניין המועיל ע"פ הדין, אבל מה שע"פ הדין אינו מועיל כגון בדבר שלא בא לעולם או שאין בו ממש או שאינו ברשותו אין מועיל שום מנהג, ויש חולקים בזה דאם מנהג קבוע הוא מהני בכל מה שנהגו, והרי אנו רואים שנהגו להקנות כל מיני חכירות דאינם ברשותו ויש בהם דברים שלא באו לעולם כלל ועכ"ז המנהג פשוט דמועיל בהם הקנין או השטר. אמנם נחלקו בזה הראשונים, דהרא"ש בתשובה ומהר"ם מרוטנבורג בסוף הגהת מרדכי דשבת כתבו דמועיל והר"י מפסקי, ומהרשב"א שהביא המגיד משנה פ"ז ממכירה משמע גם כן דמועיל בכל עניין כיון דהמנהג כן והוי דין גמור, וכן עיקר לדינא, ואפילו באסמכתות יש קניין אם נהגו כן, וכ"ש אם המנהג הוא מצד דינא דמלכותא דפשיטא דמועיל בכל עניין דדינא דמלכותא דינא [הגרע"א]. וכל זה אחר פסיקת המקח אבל קניין שקודם הפסיקה אינו מועיל כלל וצריך לעשות הקניין הנהוג עוד פעם אחר הפסיקה.

והביאור ביסוד קנין הנ"ל הוא, דבאמת מצינו דיחול קניין אף בלא מעשה קנין, כמו שמצאנו במסכת בבא בתרא [קמ"ב ע"ב] המזכה לעובר לא קנה, ואם תאמר משנתנו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו, וכתב רשב"ם, וגמר ומקנה בכל לבו אבל לעובר אחר לא קנה. דהיינו דבאמת יסוד הקנין הוא גמירות הדעת, רק בעינין שתהיה פעולה שתורה על גמירות הדעת, ואצל בנו אין צריך לפעולה כזו. וממילא מובן דבכל פעולה שמורה על גמירות דעת די, כי העיקר הוא גמירות הדעת, מה לי פעולה זו ומי לי פעולה זו, ולכן יתכן שסיטומתא תועיל אף בדאורייתא, כנ"ל.

היה הוא תחלה לקוצרים אמר רב מחוסר שתיים פוסק, שלש אינו פוסק. ושמואל אמר בידי אדם אפילו מאה פוסק, בידי שמים אפילו אחת אינו פוסק.

ולהלכה [יורה דעה סימן קע"ה] פסקינן כרב, דאם היו לו פירות למוכר דאמרינן שיכול לפסוק אף על פי שלא יצא השער, יכול לפסוק עמו כדי כל השיעור שיש לו אף על פי שעדיין לא נגמרה מלאכתו, והוא שלא יהא מחוסר אלא מלאכה אחת או שתיים, אבל מחוסרין שלשה מלאכות אסור לפסוק עליהן דכמי שאין לו דמיין, הואיל ומחוסרין כל כך מלאכות.

שדרך בעל הבית ליתן הזרע והאריס הזה נתרצה ליתנה משלו אמרינן ודאי משום שיודע האריס שקרקע זו יפה משאר קרקעות לכך שינה הוא ממנהג שאר אריסי העיר לקבל עליו הזרע, הלכך אם פסק עמו מתחילתו וקודם שירד שעדיין יכול הבעל הבית לסלקו כי נחית לבציר מהכי נחית ואין זו הלואה, אבל אחר שירד ומתחילתו לא פסק עמו שיהא הזרע שלו אלא שאחר כך נתרצה עליו ע"י קבלת דמים או מתנה, אין ירדתו עכשיו לתוכה דנימא לבציר מהכי נחית והלואה היא גביה ואסור. והא דאסרינן להלוות לאריס סאה בסאה היינו דוקא כשאין לו לאריס כלום בביתו ממין זה וגם אין שער בשוק במקום ההוא, אבל אי איכא חדא מהנך פשיטא שמותר להלוותו כמו לשאר כל אדם.

דף ע"ה ע"א

לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטין ואני אתן לך לגורן. אבל אומר לו הלויני עד שיבא בני, או עד שאמצא מפתה והלל אוסר וכו'.

אמר רב הונא יש לו סאה לזה סאה, סאתים לזה סאתים. רבי יצחק אומר אפילו יש לו סאה לזה עליה כמה כורין וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי הלל, אבל חכמים אומרים לויים סתם, ופורעים סתם.

הלכות אלו התבארו בחלקן בשבוע שעבר, ונחזור עליהן ועל מה שהתחדש כאן, אסור ללות סאה בסאה, בין קצב לו זמן לפרעון בין לא קצב לו זמן, דשמא יתייקרו ונמצא שנותן לו יותר משהלוהו, אם לא שיעשנה דמים שאם יתייקרו או יזולו שיתן לו כך וכך דמים, ואם לא עשאוה דמים ונתייקרו נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלואה ואם הוזלו נותן לו חטין, והוא הדין כל דבר אסור לו ללוות זה בזה מהאי טעמא שמא יתייקרו, חוץ ממטבע כסף היוצא אז בהוצאה שאין שייך בה יוקר או זול אלא בפירות או דברים שלוקחים בעדה והמטבע כדקאי קאי. ודוקא של כסף אבל דינר זהב יש לו דין פרי שאסור ללות דינר זהב בדינר זהב, מפני שדרכו להזייל ולהוקיר כמו פרי, ושמא אותו ששוה בשעת הלואה כ"ד דינרי כסף יהיה שוה בשעת פרעון כ"ה. אבל מטבע של כסף היוצא בהוצאה מותר, ואם אינה יוצא בהוצאה שנפסל, הוי כשאר פרי ואסור ללות זה בזה. והנפקא מינה לזמנינו ללווה דולרים או שאר מטבע שאינו יוצא בהוצאה רגילה במדינה זו, שצריך לעשותו דמים או שיהיה לו בביתו ממטבע זה כמו שיבואר בסמוך.

ויש מי שאומר שמותר ללות ככר לחם בככר לחם כמטבע של כסף, מפני שהוא מצוי מאד ואף על פי שאין לזה יש לזה, ועוד שהוא דבר מועט ואין מקפידין על הפרש דבר מועט שבין זה לזה, וכן נוהגין להקל.

והרוצה ללות סאה בסאה ושיתחייב לו חטין אף אם

יתייקרו, אז אם יש לו ללווה אפילו סאה אחת או אפילו פחות בביתו, אפילו אינה מצויה עתה בידו, כגון שאין בידו עתה המפתח או עד שיבא בנו שאז תהא הסאה בידו, לווה עליה כמה סאין אפילו כולן ביחד, ואין צריך לומר קני בין כל אחת ואחת, דבשביל כל סאה שלוה אנו רואין הסאה שלוה כאילו היא נחלטת מיד למלוה ואם תתייקר ברשותו תתייקר, ואז אף אם בשעת הפרעון יתייקרו חייב לתת לו חטין דברשותו אתייקר, דכיון דסאה בסאה אינה אלא מדרבנן, דמן התורה אין כאן איסור, דאף על גב דאיכא נשך ליכא תרביית, משום הכי הקילו בה. ואפילו אם אין לו ללווה מאותו המין שרוצה ללות, התירו למלוה שיתן לו מעט מאותו המין או יקנהו לו ואחר כך ילוה לו עליו מה שירצה. ואם יש ללווה מעט מאותו המין פקדון ביד אחד הרי זה כאילו היה בידו, דכל היכא דאיתא ברשותו איתא, אבל אם אחרים חייבים לו לא מקרי יש לו דהא מחוסר גוביינא, וכן אם יש ללווה במקום אחר ואין למלוה דרך לשם לא מקרי יש לו ואין לזה עליו. ואם הלזה אומר שיש לו מעט מזה המין אף על פי שאין המלוה רואהו, יכול להאמין ללווה ואין צריך ראייה לדבריו דמוקמינן ליה אחזקת כשרות. והא דאמרינן שמותר להלוות לו כשיש לו מאותו המין, היינו בסתם, אבל אם התנה עמו שאם יתייקרו החטין ישלם לו חטין ואם יזולו יתן לו מעות דמי שווים כשער של עכשיו, הרי זה אסור דהוי ליה קרוב לשכר ורחוק להפסד.

ואמר רב יהודה אמר שמואל תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה ברביית. מאי טעמא מידע ידעי דרביית אסורה, ומתנה הוא דיהבו אהדדי.

[סימן ק"ס] תלמידי חכמים מותרים להלוות זה לזה בריבית, לפי שיודעין שהיא אסורה ונותנין אותן במתנה גמורה. ודוקא בדבר מועט שאדם רגיל ליתן לחבירו במתנה דהיינו עד חומש ההלואה, ודוקא בדברים של מאכל שזהו דרך כבוד לשלוח זה לזה ונותנים במתנה, אבל שלא בדברי מאכל או אפילו בדברי מאכל ויותר מכדי חומש אסור אפילו לתלמידי חכמים. יש אומרים היכא דשרי לתלמיד חכם שרי אפילו בהתנו מתחלה על זה בדבר מועט, אך מכל מקום לא ירגילו לתלמידי חכמים עצמם בכך, מפני ההמון עם שלא ילמדו מהם ויתירו ריבית בהדיא.

אומר אדם לחבירו נכש עמי ואנכש עמך, עדור עמי ואעדור עמך. ולא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך, עדור עמי ואנכש עמך.

[עמוד ב'] רבן גמליאל אומר יש רביית מוקדמת, ויש רביית מאוחרת. כיצד נתן עיניו ללוות הימנו, והוא משלח לו ואומר בשביל שתלוני זו היא רביית מוקדמת. לזה הימנו והחזיר לו את מעותיו, והוא משלח לו, ואומר בשביל מעותיך שהיו בטילות אצלי זו היא רביית מאוחרת. רבי

שמעון אומר יש רבית דברים לא יאמר לו דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני.

תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר מנין לנושה בחבירו מנה, ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים לו שלום תלמוד לומר נשך כל דבר אשר ישך אפילו דיבור אסור.

[סימן ק"ס] אף על גב דנשך האמור בתורה בפירוש לא נאמר אלא בכסף ואוכל, דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך וגו', דמשמע שממונו מתרבה בכך, דכתיב מרבה הונו בנשך וגו'. מכל מקום רבתה התורה נשך כל דבר אשר ישך [דברים כג, כ]. לרבות כל מיני נשך שאסורין, ולא רק בכסף ואוכל אלא אפילו בכל דבר. לפיכך לא יאמר לחבירו עשה עמי מלאכה עכשיו על מנת שגם אנכי אעשה עמך מלאכה אחרת שהיא כבידה מזו שאתה עושה עמי, שזהו גם כן נשך ותרבית, שנושך אותו אחר כך כשיעשה עמו מלאכה הכבידה, וגם זה היה צריך להרבות בשכר לפועלים, והרי נשך. ותרבית, נותן לו בשכר שהמתין לו מלפורעו שכר עבודתו עד שיעשה הוא עמו גם כן מלאכה הכבידה אחר כך. ואפילו באותה מלאכה עצמה שייך בה רבית כשיעשה זה עמו היום והוא יעשנה עמו אותה מלאכה בזמן אחר שהזמן יותר קשה עליו לעשות מהיום, כגון שיאמר לחבירו נכש עמו בימות החום והיובש ואני אנכש עמך בימות הגשמים, שימות הגשמים קשים למלאכה שבשדות, אבל באותה מלאכה ובזמן שוה לזה, כגון שיאמר לו נכש עמי היום ואני אנכש עמך למחר מותר.

ומהאי טעמא יש אומרים גם כן שמותר לאדם לומר לחבירו הלוני מאה זהובים לחדש ימים ואחר כך גם אנכי אלוה אותך מאה זהובים לחדש אחד. ויש אומרים שזה אסור, ולא דמי לנכש עמדי היום ואנכש עמך למחר, הואיל וע"י הלוואת ממון באה לו הרי נוטל ממנו שכר אגר נטר בהדיא בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, ובזה יש בו להחמיר יותר, הואיל והתורה אסרה דרך הלוואה בפירוש. וכתב הלבוש דנראה שגם בזה יש בו ענין כמו עשה עמי מלאכה קלה ואני אעשה עמך מלאכה כבידה, שלפעמים שחדש אחד יותר טוב המשא ומתן מבחדש אחר, כגון שבזה החדש ישנן שיירות מצויות או סחורה מצויה כגון במקומות שישנן ירידים וכהאי גוונא והוי ליה כמו רבית גמור, וסיים דיש להחמיר.

ואפילו רבית דברים אסור, דכתיב כל דבר אשר ישך, משמע אפילו דיבור ישוך, לפיכך אם לא היה רגיל הלוה להקדים שלום למלוה לא יקדים לו שלום בשביל הלוואתו.

וכן המלוה לא יאמר ללוה הודיעני אם יבא איש פלוני ממקום פלוני, כלומר לכשיבא פלוני ממקום פלוני הודיעני הדבר מפני שצריך אני לו, כי זה רבית, שחושב המלוה מפני שמעותיו בידו של זה הוא צריך לעשות לו טובת הנאה זו וכיוצא בה, אבל הוא אסור. וסיים הלבוש,

על כן מאד צריך לזהר בענין רבית שלא לבקש שום צד היתר, כי הוא דבר המושך לאדם, ואם היום יפתח לו כחודה של מחט, יוסיף מידי יום יום עד שיפתח לו כפתחו של אולם.

דף ע"ה ע"ב

כי אתא רב דימי אמר מנין לנושה בחבירו מנה, ויודע שאין לו, שאסור לעבור לפניו תלמוד לומר לא תהיה לו כנשה.

[חושן משפט סימן צ"ז] כתוב בתורה [שמות כ"ב, כ"ד] לא תהיה לו כנשה, מכאן שאסור לנוש את הלוה לפרוע כשיודע שאין לו, ואפילו להתראות לפניו אסור מפני שהוא מתבייש בראותו למלוה ואין ידו משגת לפרוע לו, ואם עובר לפניו כאילו דנו באש ובמים ולכן יזהר המלוה מאד מזה. וכתב ערוך השלחן דנראה דאם נתיישן הדבר והורגל בכך עד שאין לו צער ובושה מזה והמלוה אין כוונתו לצערו ולביישו אין איסור בזה.

ומבואר עוד שם בשו"ע דכשם שאסור להמלוה לתבוע ללוה כשיודע שאין לו כמו כן אסור להלוה לכבוש ממון חבירו כשיש לו, ואפילו אם מדחהו מיום ליום ואומר לו לך ושוב ומחר אתן ויש לו עתה במה לשלם עובר על לאו דדברי קבלה אל תאמר לרעך לך ושוב וגו' [משלי ג, כ"ח], וכן אסור ללוה לקחת הלוואה ולהוציאה שלא לצורך גדול ומאבד המעות מהמלוה עד שלא ימצא ממה לגבות חובו, ואם עושה כן נקרא רשע שנאמר [תהלים ל"ז, כ"א] לוח רשע ולא ישלם, שהרשע לוח שלא ישלם, שאינו מוציא המעות לעסק ולצורך. וכשהמלוה מכיר את הלוה שהוא בעל מידה זו מוטב שלא להלותו משילוננו ויצטרך לנוגשו אחר כך ויעבור על לא תהיה לו כנשה:

אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות, ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, וריש לקיש אמר גורם קללה לעצמו.

[חושן משפט סימן ע"ז] אין להלוות בלא עדים ואפילו לתלמיד חכם אלא אם כן הלוה על משכון, והמלוה בשטר משובח יותר דאין ביכולת להיות הכחשות בסכום המעות. וכל המלוה בלא עדים עובר משום לפני עור לא תתן מכשול, דהלוה יכול לשכוח ולכפור וגורם קללה לעצמו, שהבריות מקללים אותו ואומרים שתובע מחבירו חנם. וכתב ערוך השלחן דמה שאין נוהרים עתה בזה ולוים זה מזה גמ"ח בלא עדים ובלא שטר, נראה דהוא משום דמכירין זא"ז ונאמנין זל"ז ויודע המלוה שלא ישכח ולא יכפור לו. ע"כ.

אמנם כל זה הוא לימוד זכות, אך הנסיון מראה כי השכחה רבה, ואף אם אינם באים לידי מריבה וגרימת קללה לעצמם, מידי תרעומת לא יצאו, שזה בטוח שלא הלוה או החזיר ושחבירו נטפל איליו חנם, והמלוה

מתרעם על כך שזה שעשה עמו טובה משיב לו רעה תחת טובה, כי שכח שהחזיר לו, וכל כיו"ב, וכל זה היה אפשר לחסוך אם היו מציינים לדברי חז"ל וכותבים שטר, ומקפידים לקרוע את השטר כשמחזירים את החוב, ואין זה אלא מחמת עצלות או חוסר נעימות, ומה נאמר ומה נדבר שיש רבים שאינם נאמנים בלשון המעטה, ואמנם לא יגנבו ולא יגזלו להדיא, אבל יורו היתר לעצמם ושוחד הממון מעוור את עיניהם... ורבים שנפלו ברשתם של אנשים כאלו... ולואי שישבו את ההלואה אף כשיש שטר... ולכן החכם עיניו בראשו ולא יתחכם על דברי חז"ל.

פרק שישי

השוכר את האומנין והטעו זה את זה אין להם זה על זה אלא תרעומת. שכר את החמר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת, ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה, וכל דבר שאבד, וחזרו בהן מקום שאין שם אדם, שוכר עליהן או מטען.

נזכיר בתחילה מה שמדויק מהמשניות שלפנינו, דאף על תרעומת בלב יש הלכות מתי יכול הוא להתרעם על חבירו ומתי לא, וחזינן שתרעומת על חבירו אסורה אם לא במקומות שאמרו חז"ל.

בסוגיא [עד ע"ז ע"ב] מבואר כי יש אופנים בהם אין להם זה על זה אלא תרעומת, יש אופנים שצריך לתת שכרם כפועל בטל, ויש אופנים שצריך לתת שכרם משלם, וכן יש אופנים שאף תרעומת אין לו עליו.

[ח"מ סימן של"ג] השוכר את הפועלים ועדיין לא התחילו במלאכה כלל, איזה מהם שבא לחזור הרשות בידו, שבעל הבית יכול לומר להפועל השכר עצמך במקום אחר, והפועל יכול לומר לו צא ושכור לך פועל אחר, אלא שיש להשני על החוזר תרעומת מפני הטורח לחפש אחרי אחר, ולכן כשמצוי להשתכר את עצמו או פועלין מצויין ואין בה טורח הרבה, גם תרעומת אין כאן מדינא [ש"ך]. ויש מי שאומר [סמ"ע] שמכל מקום דין חזרה זו כדין חזרת מקח בדברים שהחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו והוא ממחוסרי אמנה, ולמי שסובר שם דאפילו כשנשתנה המקח מקרי מחוסר אמנה ה"נ כן הוא אפילו נשתנו מקחי הפועלים נקרא מחוסר אמנה החוזר בו. וכתב ערוך השלחן דנראה דאם הבעל הבית לא הוצרך להמלאכה לפי מה שנתחדש אחר כך בעסקיו, או שנתוודע לו שאין פועלים אלו עוסקין בהמלאכה כראוי, דאין להפועל עליו תרעומת ואינו נקרא מחוסר אמנה, וכן אם חזרו הפועלים מחמת איזה התחדשות שנתהוה אצלם אין להבעל הבית עליו תרעומת ואינו מחוסר אמנה.

זה שנתבאר שאין להם זה על זה אלא תרעומת בד"א שאין להם הפסד ע"י החזרה אלא טורח בעלמא, אבל

כשיש הפסד, כגון ששכרן ולאחר איזה שעות חזר בו ובעת ששכרן היה להפועלים מקום אחר להשכיר את עצמם ועתה אין להם המקום, הרי זה כדבר האבוד וחייב הבעל הבית לשלם להם שכרם מדין גרמי, אלא שאינו משלם להם רק כפועל בטל כפי שיושב בטל ואינו טורח בהמלאכה. ואם מוצאים מקום אלא ששוכרים בפחות ממה שנמלו אצלו, ובשעה ששכרן היה ביכלתם ליטול זה המקח ששכרן, הוא משלים להם מה שנוטלים פחות. ואם מוצאים מלאכה, אלא שהיא כבדה ממה שהושכרו אצלו ואז היו יכולים להשיג מלאכה כזו שאצלו, יש אומרים שמחוייבים להשכיר את עצמם אם מוסיפים שכר בעד כבודתה, או שזה הראשון אומר אני אוסיף לכם בעד כבודתה, ויש אומרים שיכולים לומר אין רצוננו לעשות מלאכה כבדה אפילו בתוספת שכר וישלם להם כפועל בטל, ונראה עיקר כדעה ראשונה [ש"ך]. ואם בשעה ששכרן לא היה להם מקום אחר להשכיר את עצמם פטור בכל ענין.

ויש אופן שאפילו אם בשעה ששכרן לא היה להם מקום להשכיר את עצמם מ"מ חייב לשלם להם כפועל בטל, כגון שהתחילו במלאכה, ואפילו לא התחילו בעצם המלאכה אלא רק בהכנה למלאכה, כגון ששכרן לחרוש שדהו והלכו אל השדה ומצאוה שהיא לחה ואינה ראויה עדיין לחרישה, או ששכרם להשקותה והלכו ומצאוה שנתמלאת מים ואינה צריכה להשקאה, או ששכר חמרין להביא לו תבואה ממקום קרוב והלכו לאותו מקום שאמר להם ולא מצאו התבואה וחזרו ריקם עם חמוריהם, וכהאי גוונא בשארי מלאכות, נותן להם שכרם כפועל בטל, שאינו דומה טורח העושה מלאכה להיושב בטל ואינו דומה הבא עם חמורים טעונים לבא ריקם. אמנם כל זה דוקא שהלכו הם עצמם דאז הוי כהתחלת מלאכה, אבל אם שלחו שלוחם ומצאו שאין כאן מלאכה דינם כלא התחילו במלאכה, דאם לא היה להם מקום להשכיר עצמם פטור ואין להם אלא תרעומת [הה"מ פ"ט] ובשכר להביא תבואה ממקום רחוק והלכו לשם ולא מצאו תבואה חייב לשלם כל שכרן דהא עשו מלאכתם בשלימות, ורק במקום קרוב צריך לדון כמו שנתבאר דעדיין לא עשו פעולתן, אבל דרך רחוקה אף שבאו בלא סחורה מקרי שעשו פעולתן לגמרי [נתיבות המשפט]. ואין חילוק בהכנה למלאכה בין שהמלאכה לא נתבטלה לגמרי כמו בשדה לחרוש שמצאוה לחה שכשתיבש תהיה ראויה, ובין שנתבטלה לגמרי כמו שנתמלאה מים ולא מצאו תבואה.

התחלת מלאכה מקרי אף אם שכרן לשנה ועשו יום יום ובאמצע השנה נתהוה ענין שנתבטלה המלאכה, וכן אפילו לשנים הרבה, כל שלא כלה הזמן הוי התחלת מלאכה לדינים הנ"ל, ולכן מלמד שהשכיר עצמו לשתי שנים והתחיל שנה ראשונה מקרי התחלה גם לשנה שניה וכהאי גוונא בכל המלאכות:

ומבואר [ע"ו ע"ב וע"ז ע"א ונפסק בסימן של"ד] דכל שהמלאכה נתבטלה שלא בפשיעת הבעל הבית אלא באונס, דכדבר שהיה לו לבעל הבית לידע ולא הפועלים חייב לשלם להם, ואם היה להם להפועלים לידע זאת, ואפילו אם גם הבעל הבית היה לו לידע, או ששניהם לא היה להם לידע, הוי הפסד דפועלים. ולכן אם ביקר בעל הבית מלאכתו מבערב ומצאה שצריכה פועלים, ובין לילה נתהוה שינוי, אין להפועלים עליו כלום אפילו כשהיה להם מקום להשכיר את עצמם, דמה היה לו לעשות, ומשמיא הוא דגורו עליהו, אבל אם לא ביקר המלאכה מבערב נותן להם שכרן כפועל בטל, דפשיעה היא ששכר פועלים ולא ראה מקודם אם צריך להמלאכה אם לאו וכן הוא בכל המלאכות. וכשפשע בזה תלוי במה שנתבאר לעיל, דאם היה להם מקום להשכיר את עצמם חייב אפילו אם לא התחילו בהמלאכה ובהכנתה ואם לאו אינו חייב אלא אם כן התחילו, וכן אם הפועלים ידעו מזה גם כן שא"צ להמלאכה פטור בכל ענין, וכתב ערוך השלחן דנראה שגם תרעומות אין להם.

וההלכה היא דפועל יכול לחזור בו אפילו באמצע היום [לקמן ע"ז ע"א], דכתיב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים [לעיל י' ע"א], שאינו כעבד שלו ואם בא לותר על שכרו מכאן ואילך ולחזור בו יחזור [רש"י שם] דהתורה מנעה לאדם להיות משעבד גופו למלאכה שלא יהיה ביכלתו לחזור בו. ולכן מותר לאדם להשכיר את עצמו, דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם [תוספות]. ואף אם נשבע או נתן תקיעת כף צריך לקיים מצד השבועה, ואין זה כנשבע לעבור עבירה, דהא מותר לו להשכיר את עצמו, והרי אף למכור עצמו בעבד עברי כשאין לו פרנסה וכסות מותר לו למכור את עצמו. ואין חילוק בזה בין פועל שכיר יום לקבלן שמקבל המלאכה לעשותה בכך וכך ולא בשכירות של כל יום ויום, אלא שיש הפרש בין פועל לקבלן, דפועל שחוזר בו בחצי היום אין שמין את המלאכה הנשארת ואפילו יעלה לו להבעל הבית יותר מכפי מה ששכרו לית לן בה, אבל בקבלן שמין את המלאכה הנשארת שלא יעלה לו יותר מכפי מה ששכרו כמו שנתבאר לעיל דבעיקר הדבר דינו כפועל שיכול לחזור בו אלא שידו על התחתונה [הגהות אשיר"י בסוגיין].

אמנם נחלקו הראשונים, דיש אומרים דאע"ג דפועל יכול לחזור בו מ"מ אם יש תחת יד בעל הבית כלים של הפועל שעושה בהם המלאכה יכול לעכב אותם ולכופו שיעשה לו מלאכתו בשלימות [נמק"י פ"ד בשם הרשב"א והר"ן] ואם אין רצונו לגמור מלאכתו ישכור על דמי כלים אלו פועל אחר עד דמי שכירותו אפילו בדבר שאינו אבד, דבדבר האבד יכול לשכור אפילו על יותר מדמי מלאכתו כמו שיתבאר [הה"מ פ"ט בשם הרמב"ן], והטעם דנהי דגופו

לא קני שיכופו לגמור המלאכה מפני גזירת הכתוב, מ"מ כליו קנויין לענין זה להבעל הבית [תוס' קדושין ח': ד"ה מנה] ודוקא כלי אומנותו, אבל שארי חפציו של הפועל או ממון שיש לו אצל הבעל הבית אינו מעכב בשביל זה ורק כלי אומנותו נקנים לו לזה:

יש מהראשונים שכתבו שלא אמרו פועל יכול לחזור בו אלא בהשכיר עצמו באמירה, אבל אם נשתעבד בקנין או בשטר אינו יכול לחזור בו [רישב"א בשם רבותין], ואין זה קנין דברים, שהרי משעבד גופו לזה וחל הקנין אשעבוד הגוף. ויש חולקין בזה, דכיון דהטעם הוא משום כי לי בני ישראל עבדים, איזה חילוק יש בין קנין ושטר לדברים בעלמא [ריב"ש סי' תע"ז], ועוד דהא גם התחלת המלאכה הוי קנין מ"מ יכול לחזור בו וא"כ מה הוספה יש בהקנין ובשטר [ש"ך], ועוד דהא אפילו עבד עברי דגופו קנוי יוצא בגרעון כסף מכ"ש פועל. והרבה מאחרונים הסכימו לדעה זו וכן יש להורות.

זה שפועל יכול לחזור בו הוא אפילו קבל כבר דמי שכירותו בשלימות ואין בידו לשלם במזומן להבעל הבית והמעות נשאר חוב עליו אם בטוח הוא שיש לו ממה לשלם, אבל אם אין לו ממה לשלם הוי כדבר האבד שיתבאר, ואינו יכול לחזור בו, דנהי דהתורה התירה לו לחזור אבל לא התירה לו לגזול [ש"ך].

יש אומרים דמהאי טעמא אסור לפועל או מלמד או סופר להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית יותר מג' שנים [רמ"א בשם הגהות מרדכי], דבשכיר מצינו בקרא דהם ג' שנים, כדכתיב שלש שנים כימי שכיר, וביותר מזה שם עבד עליו ולא שכיר. ויש שזוהרים שלא להשכיר עצמו על שש שנים, אבל על חמש שנים משכיר את עצמו, והטעם דכתיב בעבד עברי כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים, ולכן בשש שנים שם עבד עליו ולא בפחות. ויש שחולקים בכ"ז דדוקא עבד שאינו יכול לחזור בו אסור אבל בשכיר שיכול לחזור בו אין זה עבד [תוס' ב"מ י'. ומרדכי בסוגיין] מיהו אם הוא עני מותר אפילו לשנים הרבה, דהא אפילו למכור בעבד מותר בכהאי גוונא כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מעבדים וכ"ש להשכיר את עצמו [ש"ך]:

ולענין התשלומין אמרו לקמן [ע"ו ע"ב] במה דברים אמורים שלא התחילו במלאכה, אבל התחילו במלאכה שמין להן מה שעשו. כיצד, קבלו קמה לקצור בשני סלעים, קצרו חציה. והניחו חציה וכו' שמין להן את מה שעשו. היה יפה ששה דינרים נותן להן סלע, או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים וכו' במה דברים אמורים בדבר שאין אבוד, אבל בדבר האבוד שוכר עליהן או מטען.

[ע"ה ע"א] עד כמה שוכר עליהן אמר רב נחמן עד כדי שכרן איתביה רבא לרב נחמן עד ארבעים וחמשים זוז אמר ליה כי תניא היא שבאתה חבילה לידו.

ופרטי ההלכה [חושן משפט סימן של"ג], כיצד הוא דין החזרה בפועל וקבלן, פועל אם הוא שכיר יום חוזר בו אפילו בחצי היום וידו על העליונה, כגון ששכרו בעד שמונה דינרין ליום ועשה עמו חצי היום נותן לו ארבעה דינרים אף אם המחצה השני יעלה לו יותר מארבעה דינרים, ואם יעלה לו פחות מארבעה נותן זה להפועל כי אין לו לבעל הבית להרויח מזה. ויש מי שחולק בזה [ש"ד]. וקבלן ידו על התחתונה, כגון ששכרו לעשות לו מלאכה זו בעשרה דינרין ועשה חצי המלאכה אם החצי השני יעלה לו שבעה דינרין אינו נותן לו רק שלשה דינרין, ואם החצי השני יעלה לו שלשה מרויח הבעל הבית את השני דינרין והקבלן אינו נוטל יותר מחמשה. מיהו אם המלאכה נתייקה הרבה שצריך לשלם בעד החצי השני יותר מעשרה דינרין אין לו להקבלן לשלם מכיסו [סמ"ע] ואפילו תפס משל קבלן לא מהני [ב"ה] וכן בעל הבית החוזר בו דינו כקבלן כנ"ל:

וקבלנות מקרי כל ששכרו על המלאכה ולא על הזמן, אף שידוע כמה ימים עושים מלאכה זו, כגון שקבל על עצמו לעשות כך וכך יין בימי הבציר וימי הבציר ידועים כמה הם, מ"מ מדלא שכרו לימים אלא למלאכה נקרא קבלן. וכתב הרמ"א דדוקא שחוזר סתם, אבל אם חוזר מכח יוקר אין שומעין לו, וכ"כ הטור. וכתב ערוך השלחן לבאר דאין הכוונה דמכח יוקר אין ביכלתו לחזור כלל, דאין בזה שום טעם כלל, דכיון דגזרה התורה דהמלאכה לא הוי קנין ויכול לחזור בו מה לנו מאיזה טעם חוזר בו, הלא לא נשתעבד לו עד גמר המלאכה. אלא הכוונה דכשחוזר בו מחמת יוקר אין ידו על העליונה אלא על התחתונה כקבלן דאין לנו לרחם עליו. וכן אין שום חילוק בחזרת פועל בין שחוזר בו ואין רצונו להשכיר עצמו כלל ובין שחוזר בו ורצונו להשכיר עצמו לאחר, דלא כיש מי שרצה לומר דכשרוצה להשכיר עצמו לאחר אינו יכול לחזור בו דהא עדיין רוצה לעשות עצמו עבד לעבדים, ואינו כן דאטו המשכיר עצמו עובר על זה, דא"כ יהא אסור לאדם להשכיר עצמו, אלא שהתורה אמרה דמטעם זה אין האדם משתעבד עצמו בהמלאכה כבקנין עד סוף הזמן, וא"כ כיון שאינו קנוי לו עד סוף המלאכה או הזמן מה לי אם רצונו להשכיר עצמו אצל אחר אם לאו וכן הסכימו כמה מגדולי אחרונים וכן עיקר לדינא, ואף גם ידו על העליונה אם אינו משכיר עצמו אצל אחר מפני היוקר [ערוך השלחן]:

וכל מה שנתבאר דיכולים לחזור בהם אינו אלא כשהמלאכה הוי דבר שאינו אבוד אם לא יגמרוה עת, אבל בדבר האבוד אם לא יגמרוה מיד ותתקלקל, כגון שכר פועלים להעלות פשתנו מן המשרה ואם יניחו באמצע המלאכה יתקלקל הפשתן, או ששכר חמור להביא חלילין למת או לכלה וכיוצא בהם, דהזמן של המלאכה עובר, וכן פועלים חייטים או סנדלרים שחוזרים בהם קודם החג

בעת שעיקר המלאכה נעשית אז וכיוצא בזה, אחד פועל ואחד קבלן אין יכולין לחזור בהם, אלא אם כן אירע להם אונס כגון שחלה הוא או אשתו ובניו או ששמע שמת לו מת, דבאונסים כאלו מוכרח הוא לעזוב את המלאכה, ואף בדבר האבד משלם להם מה שעשו עד כה וא"צ לשלם להם כל שכרם, ואין ידם על התחתונה ודינם כדין פועל שחוזר כיון שחוזרים מחמת אונס [ש"ד]. וכתב ערוך השלחן דפועלים חייטים וסנדלרים שמשתכרים אצלם לשנה או להרבה שנים וידוע שקודם החג הוא עיקר המלאכה, וכשמשלמים לפועל בעד חדש באמצע השנה משלמים בעד חדש שקודם החג כפלים, כשיוצאים מהם באמצע הזמן אפילו מחמת אונס צריכים לחשוב שווי כל זמן וזמן לפי מה שהוא המקח מהפועלים וכן כל כיוצא בזה. ומשרת או משרתת בבית בעל הבית מקרי דבר האבוד מפני שהבעל הבית בעצמו אין ביכלתו לעשות המלאכות שצריך, ולכן אין להם לחזור אף כשהם שכירי יום אלא אם כן אירע להם אונס, דאז משלם להם מה שעשו עד כה והולכין להם, והכל לפי ראות עיני הדיין אם הוה כדבר האבוד:

בדבר האבוד אם לא נאנס הפועל וחזר בו, שוכר בעל הבית על חשבונו או מטעה אותו. כיצד מטעהו, אומר לו הלא חזרתך הוא מפני שתחפוץ ביוקר, אתן לך ביוקר, וגומר המלאכה ואינו נותן לו אלא המקח ששכרו. כגון שאומר להם סלע קצצתי לכם בואו וטלו שתים, ממתין עד שיגמרו המלאכה ולא יתן להם אלא מה שפסק תחלה. ואפילו הוכרח ליתן להם השתים קודם שגמרו המלאכה מחזיר מהם התוספת מפני שהוא גזל גמור:

כיצד שוכר עליהם, כגון ששכרן בשני סלעים וחזרו בהם באמצע המלאכה, שוכר עליהם פועלים אחרים וגומרין המלאכה שלא תאבד, וכל שיוסיף לאלו הפועלים האחרים על מה שפסק לראשונים נוטל מהראשונים. ואם הוכרח ליתן בעד גמר המלאכה כל השני סלעים אינו נותן להראשונים כלום. ולא עוד, אלא אפילו צריך ליתן יותר מכפי מה ששכרן, אם היה לבעל הבית ממון שלהם תחת ידו, אפילו ממון אחר שאינו כלי אומנותו, ואפילו לא נתנו לו הממון בתורת משכון על המלאכה, שוכר על חשבונם להשלים המלאכה האבודה ומשלם להאחרים אף המקח היותר גדול שמשלמים לעת הצורך, כגון שלפעמים משלמים לעת ההכרח ארבעים וחמשים זוז, אף על פי ששכר הפועל בשלשה או ארבעה זוז, שוכר עליהם אפילו עד מקח זה. ויש אומרים דזה דשוכר עליהם עד ארבעים וחמשים וכח"ג יותר משכירותו זה דוקא כשתפס כלי אומנותם, דזה הוי כשיעבוד אצלו על המלאכה, או ששיעבדו לו מעות או חפצים על ערבות המלאכה, אבל שארי מעות וחפצים אינו יכול לעכב. מיהו עד כנגד דמי שכרן אם קבלו מקצת והוא צריך לשלם כל שכרן יכול לתפוס מהם כל דבר. והעיקר

שכיר שנה הוי כשכיר יום, ולכן אם השכיר עצמו ללמוד ספר או חצי ספר או מסכת פלונית יש לו דין קבלן. ודע דכל מה שנתבאר בדבר האבד דשוכר עליהן או מטען הוא אפילו כשעדיין לא התחילו במלאכה זו כיון שהוא דבר האבד [טור]:

דף ע"ו ע"א

חזרו זה בזה לא קתני אלא הטעו זה את זה דאטעו פועלים אהדדי וכו'.

בסוגיא מתבאר הדין באופן שבעל הבית או שלוחו הטעו את הפועלים בענין שכרם, או שהפועלים הטעו את בעל הבית, מתי יש להם תרעומת ומתי יש להם תביעה ממונית. וההלכה היא בשו"ע [ח"מ סימן של"ב], אמר לשלוחו צא ושכור לי פועלים בשלשה דינרים והלך השליח ושכרן בארבעה, אם השליח אמר להם שכרכם עלי נותן להם ארבעה ומבעל הבית נוטל שלשה ומפסיד אחד מכיסו, דאיהו דאפסיד אנפשיה, [זו דעת הר"ף בסוגיין והרמב"ם פ"ט משכירות] ויש אומרים דאם כל הפועלים אין נשכרים רק בארבע נותן הבעל הבית לשליח ארבע כפי מה שהנהגו [ב"י]. וערוך השלחן כתב דנראה כדברי הב"י, דלא דמי לאם אמר שכרכם על בעל הבית, דשם הטעם כמ"ש הר"ף דכיון דשינה בשליחותו ואמר להם שכרכם על בעל הבית נבטלה השליחות לגמרי ודינם קרוב לעושים ברשות בעל הבית, אבל בזה שאמר שכרכם עלי דנוטלין מהשליח ואין להם עסק עם הבעל הבית, אם כן השליח איך יטול מהבעל הבית יותר ממה שצוהו, דנראה דהיורד לשדה חבירו והלה אמר לו בפירוש שאין רצוני שתעשה לי ואם תעשה לא אשלם לך דאם עשה הניח מעותיו על קרן הצבי ונטל המלאכה שעשה, והוא הדין לכאן, כיון שאמר לו שאינו רוצה לשכור יותר מבשלשה. וכתב ערוך השלחן דנראה דהוי ספיקא דדינא:

ואם אמר להם שכרכם על בעל הבית בטלה השליחות לגמרי ונותן להם כפי מנהג המדינה, דאם כולם נשכרים בארבעה נותן להם ארבעה, ועדיפא מיורד לשדה חבירו ועשה בה מלאכה שלא ברשות דידו על התחתונה, דהא צוה להדיא לשכור. אבל אם יש שנשכרים בשלשה ויש בארבעה אינו נותן להם אלא שלשה, דכיון דהשליחות בטלה דינם בהמקח כעושים מעצמם ויד המקבל על התחתונה. ואפילו הפועל היה איש חשוב שלא היה נשכר בשלשה, מ"מ אינו יכול להוציא מהבעל הבית יותר, רק שיש להם תרעומות על השליח על ששיקר להם ואילו הגיד להם האמת היו מחפשים מקום אחר שהיו נותנים להם ארבעה. ולכן אם כל הפועלים אין נשכרים יותר משלשה אין להם אפילו תרעומות אלא אם כן הוא איש חשוב. ואם שכרן סתם ואין הפועלים יודעים שאין המלאכה שלו דינו כאומר שכרכם עלי [ש"ד]:

כדעה ראשונה [הכל בש"ד]. ואם לא שכר עליהם פועלים אחרים והפסיד המלאכה עי"ז, אין הפועלים חייבים לשלם לו הזיקו, דהא לא נעשו שומרים, וכל שאינו שומר אינו חייב בפשיעה רק במזיק בידים, וגם אין זה גרמי, דהיה לו לשכור אחרים על חשבונם. ואם לא היה יכול להשיג אחרים לגמרו, אם הדבר הפסד ממון כמו הפשתן וכיוצא בזה חייבים לשלם כל ההזיק, דהם כמזיקים וחייבים מדיני דגרמי, דאיך משליכין באמצע המלאכה מה שיתקלקל ואין להשיג פועלים אחרים, ואם אין בזה הפסד ממון, כמו השוכר להביא חליצין למת ולכלה או עניני מלמדות וסופרות וכה"ג, דהענין נאבד ולא ממון, אף על גב דדינם כדבר האבוד, מ"מ אם לא שכר עליהם ולא הטען פטורים מלשלם.

כל מה שנתבאר בדבר האבד אינו אלא כשאין שם פועלים אחרים מוכנים לשכור במה שנשאר משכרן של הראשונים להשלים המלאכה, דאז שוכר עליהם או מטען. אבל אם יש פועלים אחרים מוכנים לשכור במה שנשאר משכרן, ואמרו לו הפועלים צא ושכור מאלו והשלם מלאכתך, בין שכיר בין קבלן אין לו עליהם אלא תרעומות, ודינם כאילו לא היתה דבר האבד, ושמן לשכיר יום מה שעשה ולקבלן מה שעתידי לעשות כנ"ל, אלא דפועל ידו על העליונה וקבלן ידו על התחתונה. ואם לא עשה כן והטעה אותם חייב ליתן להם כפי מה שפסק להם באחרונה, כיון שהיה מוצא פועלים אחרים לגמור המלאכה במקח השוה לא היה לו להטעותם. ודוקא כשהתחיל הבעל הבית להטעותן שאמר להם טלו יותר מכפי המקח שעשיתי אתכם, אבל אם הפועלים התחילו לומר לא נגמור המלאכה אם לא תוסיף לנו כך וכך יכול להטעותן אף כשמוכנים פועלים אחרים [ש"ד]:

וכן אפילו אם אינו מוצא פועלים אחרים אינו שוכר עליהם או מטען אלא אם כן שבשעה ששכרם היה מוצא לשכור פועלים אחרים ועכשיו אינו מוצא, אבל אם גם מקודם לא היה מוצא פועלים אחרים, הרי לא הפסידוהו כלום. ויש חולקין וס"ל דגם בכה"ג שוכר עליהם או מטען [ש"ד]. דעל כל פנים כיון שנשכרו לו צריכים לגמור שלא יפסד, דאפשר דאם לא היו נשכרים אצלו היה טורח והיה משיג פועלים אחרים.

מלמד החוזר מללמוד עם התלמיד מקרי דבר האבוד דכל רגע שהתלמיד הולך בטל הוה פסידא דלא הדר, ואין המלמד יכול להסתלק באמצע הזמן אם לא שמעמיד לו מיד מלמד אחר במקומו שהוא טוב כמוהו [ש"ד]. ובאם לאו אינו יכול לחזור בו, אם לא שנאנס כמו שחלה הוא או בנו או אשתו או שמת לו מת שמשלם לו עד העת שלמד כפי החשבון, ואף אם יעלה לו להבעל הבית ביותר מכפי מה ששכרו, דכיון שנאנס מה לו לעשות. וכל מלמד דינו כשכיר יום, דהא משכיר עצמו לזמן, דשכיר יום לאו דוקא דה"ה שכיר שבוע שכיר חודש

הבית כמאן דליתא דמי, כיון שהוא פחת מהשליח ולא היתה כוונתן לכך [סמ"ע וש"ך]:

ואם אמר לו בעל הבית לך ושכור בארבעה דינרים והלך השליח ואמר להם בשמו בשלשה [ט"ז] ואמרו לו הרי אנו נשכרים כמו שאמר בעל הבית, מספקא לן אם כוונתם מהימנת לן דהכי אמר הבעל הבית ואין להם אלא שלשה ויש להם תרעומות על השליח, ואין חילוק בין אמר שכרכם עלי או על הבעל הבית, ואפילו אם פועלין אין נשכרין בפחות מארבעה ואפילו מלאכתן שוה יותר נגד שארי פועלים כיון דסברו וקבלו בשלשה והוי זה כנ"ל דדבורם לא מעלה ולא מוריד כיון שנתנו נאמנות להשליח שכן אמר הבעל הבית, או אפשר שכוונתם היתה דאם אמר הבעל הבית ביותר משלשה ישלם לנו כמו שאמר, ולכן כיון שהבעל הבית אמר ארבעה ישלם ארבעה אף כשמלאכתם אינו שוה יותר משארי פועלים ואף כששארי פועלים נשכרים בשלשה [ש"ך] כיון שהוא סבור וקביל לשלם ארבעה וכיון דהוי ספיקא דדינא יד הפועלים על התחתונה כדון הבא להוציא ואין להם אלא שלשה, ואם תפסו הבעלים ארבעה מהני תפיסתם להפוסקים דסבירא להו דמהני תפיסה בבעיא דלא איפשטא [ס]:

דף ע"ז ע"א

ואמר רבא האי מאן דאגר אגורי לעבידתא ושלים עבידתא בפלגא דיומא, אי אית ליה עבידתא דניחא מינה יהיב להו, אי נמי, דכותה מפקד להו, דקשה מינה לא מפקד להו, ונותן להם שכרן משלם. אמא וליתיב להו כפועל בטל כי קאמר רבא באכלושי דמחוזא, דאי לא עבדי חלשי.

[סימן של"ה] השוכר את הפועל לעשות אצלו מלאכה יום אחד או כמה ימים ולא דיבר עמו איזה מלאכה, יכול ליתן לו כל מלאכה שצריך לה, ויכול לשנותו ממלאכה למלאכה, אפילו נתן לו בחצי היום הראשון מלאכה קלה יכול ליתן לו אחר כך מלאכה כבדה, ואפילו יש לו עדיין מלאכה בחקלה מ"מ הרשות ביד בעל הבית כיון שאמר לו מלאכה סתם.

אבל אם שכרו למלאכה ידועה, כגון ששכרו לעדור שדהו, אינו יכול להחליף לו באחרת כשיש לו מלאכה זו אפילו אינה כבדה ממנה. ואם נשלמה מלאכה זו בחצי היום, אם יש לו ליתן להפועל מלאכה כזו או קלה ממנה, כגון מעידור לניכוש וכה"ג, יכול לכופו לעשות, ואין הפועל יכול לומר אני לא השכרתי את עצמי רק לעידור, דכיון דמלאכה זו נשלמה יכול להחליפו באחרת כמותה, וגם אפילו בתחלת המלאכה, אם ראה שמלאכה זו אין ביכולתו לעשות יכול ליתן לו אחרת כמותה, אבל ליתן לו מלאכה כבידה ממה ששכרו אינו יכול לכופו, ונותן לו

וזה שאמרנו דכשיש נשכרים בשלשה אין נוטלין אלא שלשה זהו כשאין מלאכתן ניכרת לאחר המלאכה, כגון ששכרן לחפור ונתמלא מים, דאין יכולין לעמוד עתה על המלאכה, אבל אם המלאכה ניכרת ורואין ששוה ארבעה נגד שארי פועלים שעושים מלאכות כאלו, נותן להם ארבעה אף כשכולם נשכרים בשלשה [שם] כיון שבאמת שוה יותר. ואף על גב דאם הבעל הבית בעצמו היה שוכרן בשלשה לא היו נוטלים יותר אף בכהאי גוונא, מ"מ בזה שהשליח אמר להם שכרכם על בעל הבית ובטלה שליחותו, וכעושים מעצמם דמי והרי עשו לו מלאכה ששוה ארבעה.

אמר לו בעל הבית שכור לי בארבעה זהובים והלך השליח ושכר בשלשה, אין חילוק בין אמר שכרכם עלי לבין שאמר על בעל הבית ואין להם אלא שלשה אף על פי שמלאכתן שוה ארבעה נגד שארי פועלים, ואפילו נשכרים כולם בארבע, שהרי קבלו על עצמם, כמו בעל הבית כששכר במקח הזול שאף על פי שעשו המלאכה טוב יותר משאר פועלים אין להם ליקח הוספה, דסברו וקבלו, והוא הדין כששכרם השליח, אלא שיש להם תרעומות על, דלמה היה להם למנוע הטוב מהם והרי כתיב אל תמנע טוב וגו' והבעל הבית א"צ ליתן הדינר להשליח [ש"ך]. ואם שכרן בסתם בלא מקח ושוה מלאכתן נגד שארי פועלים ארבעה נותן להם ארבעה [שם], דאף אם לא אמר לו בעל הבית כלום, כיון ששוה ארבעה נותן ארבעה, וכ"ש כשאמר לו, ופשטא שאם כולם נשכרין בארבעה דנותן להם ארבעה. ואם בעל הבית אמר לו בשלשה ושכרן סתם והפועלים נשכרים בשלשה, אף על פי שעשו מלאכה ששוה ארבעה אין נוטלין אלא שלשה, דכיון שיש פועלים שנשכרים בשלשה היה להם לפרש [שם] דהא לא שכרן שיעשו לו בטוב יותר משארי פועלים כיון שהשליחות לא נתבטלה:

אמר לו בעל הבית לשכור בשלשה דינרין והלך השליח ואמר להם בארבעה ואמרו הפועלים הרי אנו נשכרים כמו שאמר הבעל הבית, אין כוונתם שאם אמר הבעל הבית בפחות אנו נשכרים בפחות מארבעה, דלמה יעשו כן, אלא כוונתם לומר מהימנת לן דכן אמר הבעל הבית, וכן אם אמר לך הבעל הבית יותר מארבעה יתן לנו יותר [תוס'] והוי דין זה כנ"ל כשאמר בעל הבית בשלשה והוא אמר בארבעה, דאם אמר שכרכם עלי נותן להם ארבעה בכל ענין והוא נוטל מהבעל הבית שלשה, ואם אמר שכרכם על הבעל הבית, רואין אם כולם נשכרים בארבעה נותן להם ארבעה ואם יש נשכרים בשלשה שמין מה שעשו, אם שוה ארבעה נגד שארי פועלים נוטלים ארבעה, ואם אינו שוה יותר משארי פועלים, או שהמלאכה אינה יכולה להתברר ויש פועלים שנשכרים במלאכה זו בשלשה, אף שיש נשכרים בארבעה אין להם אלא שלשה, ואמירתם שאמרו כמו שאמר בעל

שכרו כפועל בטל, ויכול ליקח מלאכה כזו מאחר וליתן לו לעשותה, והרשות ביד בעל הבית לעשות כן, דמה לו להפועל אם מלאכה זו שלו או של אחרים:

ואף על גב שנתבאר דמלאכה כבידה אינו יכול ליתן לו, מ"מ יש אומרים דאם רוצה להוסיף בשכרו צריך לעשות אפילו מלאכה כבדה, ואם אין רצונו בזה א"צ ליתן לו כפועל בטל.

בזה שנתבאר דאם שכרו למלאכה ידועה ונשלמה בחצי היום יש לו לבעל הבית ליתן לו מלאכה אחרת כמותה ואם אינו נותן לו משלם לו כפועל בטל, זהו דוקא שלא הראה לו אותה המלאכה תחלה אלא שכרו סתם ליום אחד לעשות מלאכה פלונית, דאז מחוייב להעמיד לו מלאכה ליום, אבל אם הראה אותה לו וראה הפועל שלא היתה בה מלאכת יום, ולא התנה שכשתשלם יתן לו מלאכה אחרת, אינו נותן לו כלום אחר ששלמה.

בכל מקום שצריך לשלם לו כפועל בטל שזהו פחות מעושה מלאכה זהו דוקא בסתם בני אדם, אבל אם זה הפועל היה מעובדי אדמה או מהחופרים וכיוצא בהם שדרכם לטרוח הרבה ואם אין עושים מלאכה נחלשים בכריאותם, נותן לו כל שכרו בשלימות, דאינו נוטל פחות במה שיושב בטל. ומ"מ יותר אינו יכול לתבוע בטענה זו. וכן במלמד שחלה התלמיד שהאב ידע מחליו והמלמד לא ידע דההפסד הוא על האב, גם כן צריך ליתן לו שכרו בשלימות, דלומדי תורה כשהולכים בטלים נחלשים, ולבד זה פקודי ה' משמחי לב, ואפילו יש לו תלמידים אחרים שלומד עמהם אינו יכול לנכות לו הטירחא שהיה לו עם תלמיד זה, דדיבור לאחד דיבור למאה ולא נתוספה עליו טירחא אם גם זה היה לומד. ומ"מ לאו כלל הוא זה, שכתב הרמ"א דהיינו דוקא אם נראה לב"ד שנהנה בלימודו יותר מביטולו, אבל אם נראה לב"ד שנוח לו בכיטול אינו נותן לו אלא כשאר פועל בטל. אמנם גם בזה כשיש לו עוד תלמידים הרי אינו הולך בטל:

ואף על פי שנתבאר דמלאכה יכול ליתן לו מלאכה אחרת השווה כמותה, מ"מ בתלמיד שחלה אין הבעל הבית יכול ליתן לו תלמיד אחר ללמוד עמו במקום הראשון, דלימוד התורה אינו כשאר מלאכה, דיש תלמיד מבין וקל בלמודו ויש תלמיד מטריח הרבה, ולכן אינו יכול לכופו לקבל אחר. ויש אומרים דאם נותן לו תלמיד אחר המבין וחריף כראשון חייב ללמוד עמו אבל לא קשה ממנו, וכן הכריע הרמ"א. וכתב ערוך השלחן דנראה דאם נותן לו קשה ממנו ושילמוד עמו דבר קל ממה שלמד עם הראשון דגם כן יכול לכופו דאידי ואידי חדא טירחא היא. ואם שכרוהו סתם ללמוד עם כך וכך נערים וחלה אחד יכול ליתן לו אחר קשה ממנו דזהו כמו שכרו למלאכה סתם [סמ"ע]:

לא צריכא, דאייקר עבידתא ואימרו פועלים, ואזל בעל הבית ופייסינהו וכו'. לא צריכא, דזל עבידתא מעיקרא, ואגרינהו בטפי זוזא, ולסוף אייקר עבידתא, וקם בטפי זוזא וכו'.

בעל הבית ששכר פועלים בסלע והזולה המלאכה והראה להם הבעל הבית פנים זועפות ופייסוהו הפועלים בדברים ולא הזכירו דבר בפחת המקח, אפילו היו אלו הפיוסים קודם התחלת המלאכה, מ"מ מחוייב לשלם להם כמו ששכרם ואין הבעל הבית יכול לומר לא נתפייסתי מכם אלא על דעת שתפחתו לי משכרם כפי הזול שנתהוה, דכיון שלא דברו בזה יכולים לומר לא פייסנוך אלא שנעשה המלאכה בטוב וכן עשינו, דביכולתם לתרץ פיוסם באיזה דבר שהוא, דכיון שלא דברו מפורש, אם אפילו היה מחשב בלבו כן דברים שבלב אינם דברים.

וכן כשהוקרה המלאכה והראו לו הפועלים פנים זועפות ופייסם הבעל הבית בדברים ולא דברו בהעלאת המקח א"צ ליתן להם כפי היוקר אלא כפי מה ששכרם ואין יכולים לומר לא נתפייסנו אלא על דעת שתוסיף לנו, מפני שיכול לומר להם לא פייסתי אתכם אלא על דעת לטרוח בעדכם באכילה ושתיה או שאר דבר שיכול לתלות בו הפיוס. וכתב ערוך השלחן דנראה דבין הפועלים ובין בעל הבית אינם צריכים ליתן טעמים על הפיוסים אלא א"כ היה משמע מהפיוס איזה הוספה או איזה פחת, ומ"מ כיון שלא הזכירו בפירוש יכולין ליתן אמתלאות אחרים אבל אם היה רק פיוסי דברים בעלמא א"צ אמתלא כלל:

ואם דברו בפירוש להפחית או להוסיף, כגון שהוקרה המלאכה ואמרו הפועלים לא נעשה בלי הוספה כך וכך ופייסם הבעל הבית, אפילו לא אמר להם הנני מוסיף לכם אלא אמר לכו עשו מלאכתכם, צריך להוסיף להם, ולא מיבעיא אם היה עדיין קודם התחלת המלאכה, אלא אפילו היה אחר ההתחלה, כיון שפועל יכול לחזור בו כהתחלת המלאכה, ולכן במקום שאינו יכול לחזור בו בלא הפסד, אין באמירתם כלום אם הבעל הבית עצמו לא אמר אני מוסיף לכם כשאר פועלים או הוספה כך וכך.

מלאכה ששוה חמישה דינרים וכן נוטלים כל הפועלים ושכר בעל הבית פועלים בארבעה ובתוך כך הזולה המלאכה ששוכרים בארבעה, אין להבעל הבית טענה עליהם שיפחתו לו דינר ולא יקחו אלא שלשה מפני שהשכירם בפחות משארי הפועלים וצריכין גם עתה ליטול פחות, דאין זה טענה כלל, ואפילו לא התחילו עדיין במלאכה כלל. וכן להיפך, אם כל הפועלים נשכרים במלאכה כזו בארבעה והוא שכרן בחמשה, שלא נתרצו בפחות, והוא חפץ לשכרן דוקא וליתן להם יותר ובתוך כך הוקרה המלאכה שכולם נוטלים חמשה, אין יכולים

לומר תוסיף לנו עוד דינר ותן לנו ששה, דאין זה טענה כלל. והטעם, דודאי אם היו עושים המקח מפורש בדינר יותר משארי פועלים או בדינר פחות משארי פועלים היתה טענתם טובה, אבל כששכרן ביותר או בפחות סתם מפני איזה טעמים שהיה לזה או לזה, והבעל הבית נתרצה ליתן חמשה או הם נתרצו ליקח ארבעה, מה להם שהוקר או הוזל, הלא על מקח זה נתרצו, ואם יאמרו שבלבם גמרו שיהיה דוקא בדינר יותר כפי איזה מקח שיהיה או הבעל הבית יאמר שבלבו היה להפחית מכל פועל, דברים שבלב הם ואינם דברים ודבר כזה אין די בגילוי מילתא בעלמא אלא בתנאי מפורש.

דף ע"ז ע"ב

כל החוזר בו ידו על התחתונה לכדתניא כל החוזר בו כיצד הרי שמכר שדה לחבירו באלף זוז ונתן לו מעות מהן מאתים זוז, בזמן שהמוכר חוזר בו יד לוקח על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי, או תן לי קרקע כנגד מעותי. מהיכן מגביהו מן העידית. ובזמן שלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה, רצה אומר לו הילך מעותיך, רצה אומר הילך קרקע כנגד מעותיך. מהיכן מגביהו מן הזיבורית.

הא דקא עייל ונפיק אזוזי, הא דלא קא עייל ונפיק אזוזי. דאמר רבא האי מאן דזבין מידי לחבריה וקא עייל ונפיק אזוזי לא קני, לא קא עייל ונפיק אזוזי קני וכו' תתרגם שמעתיד במוכר שדהו מפני רעתה.

[חושן משפט סימן ק"צ] כל זמן שלא שילם לו כל המעות ולא זקפן עליו במלוה, אם המוכר יוצא ונכנס אצל הלוקח לתבוע מעותיו לא נגמר הקניין אפילו אם קנה בכל הקניינים בשטר וחזקה וקניין סודר, מ"מ כיון שיוצא ונכנס אחר המעות ניכר הדבר שעיקר מכירתו היתה מפני דוחקו להמעות, ולכן כל זמן שלא שילם לו כל המעות לא קנה אף שנשאר רק מעט, דאנן סהדי דכל זמן שלא קיבל כל המעות לא גמר המוכר בלבו להקנות לו. וכן הדין במטלטלין, אפילו אם משכם לרשותו אינו קונה בכה"ג, ולדעת הרמב"ם [פ"ה ממכירה], אין המקח קיים אפילו כנגד המעות שנתן, דהרי נצרך לכל המעות ואדעתא דהכי לא מכר. ומ"מ גרעו רז"ל את כח החוזר בו, דהשכנגדו ידו על העליונה, כגון אם הלוקח חזר בו יד המוכר על העליונה, רצה אומר לו הילך מעותיך שנתת לי, ואם רצה אומר לו קח מהקרקע כנגד המעות ומהזיבורית שבה. ואם המוכר חזר בו יד הלוקח על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי רצה נוטל כנגד מעותיו מהעידית שבקרקע זו. ולדעת הרא"ש והטור כל זמן שלא חזרו בהם המקח קיים כנגד המעות שנתן, וכשחוזר אחד מהם המקח בטל ויד השני על העליונה כנ"ל. ולשתי דיעות אלו כשמקבל קרקע מקבלו כשער של עכשיו ולא כשער שפסקו, כיון שהמקח בטל גם לדיעה שנייה משעה שחזר

בו אחד מהם ממילא דנתבטל גם השער שפסקו אז. ונ"מ בין שני דיעות אלו לעניין אם קידש הלוקח אשה בקרקע זו שכנגד מעותיו או הקנה אותה לאחרים בעוד שלא חזרו בהם דלהרא"ש והטור הוה כשלו וקדושו קדושין ומקחו קיים ולהרמב"ם אינו כלום דעדיין לא היתה שלו:

אבל הרמב"ן והרשב"א והר"ן והנמוקי יוסף ס"ל דהקרקע שכנגד המעות קנה לגמרי ואין אחד מהם יכול לחזור בו ולבטלו, והטעם דאע"ג דעייל ונפיק אזוזי, מ"מ במקצת המעות שנתן היה דעתם שכנגד זה ישאר הקניין והחוזר בו יד שכנגדו על העליונה, אלא שכשנוטל קרקע נוטל כפי השער שפסקו כיון שהמקח קיים לדיעה זו. ואם שניהם חוזרים בהם וצריך ליטול מעותיו ואין לו מעות צריך לשלם לו בשוה כסף במטלטלין או בקרקע בינונית כדין בע"ח וכשער של עכשיו, דכיון דשניהם חוזרים בהם וודאי דבטל המקח לגמרי [כל זה מביאור הגר"א שם]:

ויש אומרים דכן הוא הדין, כשהמוכר חוזר בו נגד המעות שלא נתן עדיין יד הלוקח על העליונה בקיום המקח כנגד המעות שנתן, אבל אינו נוטל רק מזיבורית שבה כדין מוכר חצי שדה דאינו נוטל רק מזיבורית וכפי השער שפסקו, ואם ירצה יכול לומר כיון שחזרת בך נגד הדמים שלא נתתי גם אני אחזור בי נגד הדמים שנתתי ותן לי מעותי, ואם אין לו המעות יכול לכופו שיתן לו מעידית שבה כשער של עכשיו, דכיון דרצונו לקבל המעות ואין לו, יפה כחו מבע"ח, אבל כשרצונו בקיום המקח כנגד מעותיו אינו נוטל אלא מזיבורית וכשער שפסקו. ואם הלוקח חוזר בו כנגד המעות שלא נתן יד המוכר על העליונה, דאם רוצה מקיים המקח כנגד הדמים שקיבל ונותן לו מזיבורית שבה כפי השער שפסקו, ואם ירצה מחזיר לו מעותיו, ואם אין לו מגביהו מזיבורית שבנכסיו מכל זיבורית שהמוכר רוצה [נתיבות המשפט לשיטת הרא"ש והר"ן]:

ובכל מה שנתבאר לכל הדיעות דכשהמוכר חוזר בו יד לוקח על העליונה זהו דוקא כשהלוקח רוצה ליתן עתה המעות בשלימות ועכ"ז חוזר בו המוכר, אבל אם הלוקח אין לו מעות ומבקש שימתין לו עוד זמן, יכול המוכר לבטל כל המקח ואין יד הלוקח על העליונה דבדין עביד ומחזיר לו מעותיו ואם אין לו משלם לו מבינונית כמו בע"ח [שם]:

הא דאמרינן דכי עייל ונפיק אזוזי לא קנה היינו בדידיעין דלא מזבין אלא מפני שהוצרך להמעות, והכל לפי ראות עיני הדיין, דלפעמים אדם כשהוא בע"ח מוכר קודם זמן פרעון כדי שלא יראוהו שהוא דחוק למעות וידלדל מסחרו ואינו רוצה לקבל דמי המקח מהקונה עד שיצטרך לפרוע חובותיו, פן יוציאם כשיהיה אצלו, ולכן קבע זמן לפרעון ובהגיע הזמן דוחקו להקונה לפרוע לו מעותיו, והקונה דוחה אותו והדיין רואה שהוא מוכרח עתה להמעות ועייל ונפיק אזוזי, לא קנה:

לקח שוה מנה במאתים ונתן לו מקצת דמים והמוכר נכנס ויצא לתבוע שאר המעות הרי זה ספק אם זהו כמוכר מפני רעתה אם לאו, מפני שי"ל דמפני שמכר לו ביוקר ירא שהלוקח לא יחזור בו, ומן הדין אינו יכול לחזור כגון שאין בזה דין אונאה, ומ"מ מתירא שהלוקח לא ימצא תואנה לבטל המקח, או אפשר דאין לחוש לזה ואין המוכר שם לבו לרוץ אחר מעותיו מטעם זה. ולפיכך אחד משניהם הבא לחזור בו אינו יכול, מפני שהמכירה היא וודאית והקניין נגמר והביטול הוא ספק, וגם המוכר אינו יכול לבטל את המכירה אם נתיקרה הרבה אף שיש לו חזקת מרא קמא [ט"ז], ואף אם גם הלוקח אינו מוחזק בהקרקע או בהחפץ, כיון שגם המוכר אינו מוחזק אין המוכר יכול לבטל במקח ברור כזה.

וכן אם בקש למכור שדה במאה זו ולא מצא קונה על מאה והוצרך למכור שדה של מאתים וקבל קצת מהדמים ועייל ונפיק אשאר הדמים לא קנה ושניהם יכולים לחזור בהם, דוודאי הוצרך למעות כדי לקנות לו שדה במאה. ואם הוא בעניין שאם היה רוצה לטרוח היה מוצא למכור במנה ולא טרח ומכר במאתים הרי זה ספק אם הוא כמוכר שדהו מפני רעתה, שגם בזה נראה שהיתה רעה בעיניו מדלא טרח למכור במאה ואינה מבטלת המכירה במה דעייל ונפיק אזווי, או אפשר שלא היתה רעה בעיניו רק שהטירחא קשה עליו ולכן עייל ונפיק אזווי כדי לקנות אחרת של מאה לפיכך הדין כנ"ל.

השוכר את החמור להוליכו בהר והוליכו בבקעה, בבקעה והוליכו בהר, אפילו זו עשר מילין זו עשר מילין, ומתה חייב. השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה, אם החליקה פטור, ואם הוחמה חייב. להוליכה בבקעה והוליכה בהר, אם החליקה חייב, ואם הוחמה פטור, אם מהמת המעלה חייב.

[סימן ש"ט] השוכר את הבהמה להוליכה למקום ידוע והוליכה למקום אחר, אם אויר המקום שהוליכה שם משונה מאויר המקום ששכרה לילך שם ומתה, או שנחשים או שארי מזיקים מצויים שם והכשיה נחש או שאר מזיק, חייב אפילו אם זו הדרך קצרה מהדרך שפסק עמו. אבל אם אין האויר משונה שם ואין מזיקים מצויים ואינה ארוכה יותר מהדרך שפסק עמו פטור:

ואם פסק עמו להוליכה בהר והוליכה בבקעה או להיפך ונתיגעה ומתה, חייב, דכשינה מבקעה להר תולין שמא בטורח עלייתה על ההר נתיגעה, ואפילו לא מתה מיד עד שבאתה למישור אנו תולין אותו בטורח העלייה, ואילו הוליכה בבקעה לא היתה מתייגעת, ואם שינה מהר לבקעה תלינן דשמא אם היה מוליכה בהר היה האויר שולט בה ולא היתה מתייגעת. וכ"ז דוקא כשנתייגעה ומתה, אבל אם מתה כדרכה פטור, ואף על גב דהוי תחלתו בפשיעה, דהשינוי הוי פשיעה לענין הוחלקה

יש מי שאומר דעייל ונפיק אזווי היינו שהלך לבקש מעותיו שני פעמים, ולא שנא מצאו ובקש ממנו ולא שנא לא מצאו רק שגילה דעתו שהלך לבקשו. ודוקא דעייל ונפיק ביום שקבע לו שיפרענו או ביום הקודם, אבל קודם זמן זה אפילו הלך כמה פעמים, אם לא הלך ביום קביעת הזמן או ביום הקודם אינו כלום, ואפילו עייל ונפיק למחר אחר יום קביעת הזמן המקח קיים ואין יכול לחזור בו עוד, דכן אמדו חז"ל דעתו, דאלמלי היה מוכרה להמעות היה בא ביום הקביעות או ביום הקודם. וכן להיפך, כשבא בימים אלו, אפילו שתק אז בעת שהקונה השיבו שאין לו המעות עדיין ולאחר כמה ימים חזר בו המוכר הרשות בידו, דמאז שתבעו נתבטל המקח כשלא נתן לו המעות. וביום הקבוע להפרעון יש לו להלוקח זמן כל היום, ואפילו היה אצלו המוכר הרבה פעמים ביום זה ולא נתן לו וקודם חשיכה הביא לו המעות נתקיים המקח, ואין יכול לחזור בו עוד.

לפי מה שנתבאר מקרי עייל ונפיק אזווי באחד משני דרכים, או שהב"ד יודעים שלא מכר אלא מפני שהיה מוכרה להמעות לאותו זמן שקבע, או שנתברר להם שלא מכר אלא מפני הכרחיותו להמעות לאותו זמן שקבע, ואז א"צ להפרטים שנתבארו לעיל, או אף שלא נתברר זה לב"ד רק שראינוהו הולך לבקש מעותיו שני פעמים ביום שקבע או ביום הקודם דבזה עצמו נתברר שעיקר מכירתו הוא מפני הכרחיותו להמעות, דאם לא כן לא היה הולך שני פעמים ביום אחד. ולכן אם יש לתלות סיבת הליכתו לבקש המעות בטעם אחר תלינן, כיצד כגון שמכר שדהו מפני רעתה, אף שהוא יוצא ונכנס ותובע הדמים קנה הכל ואין יכולין לחזור בהן, שזה שרודף אחר המעות לא מפני שעדיין לא גמר והקנה, אלא דחרד שלא יחזור בו הלוקח. ואף על גב דאם לא היה עייל ונפיק אזווי כ"ש שהלוקח לא היה יכול לחזור בו, מ"מ ירא לנפשו שלא ידחנו הלוקח בלך ושוב וימצא תואנה לבטל המקח, ולכן ממחר לקבל המעות.

וכן מי שמכר נכסיו מפני שרוצה לעקור דירתו מכאן ולדור בעיר אחרת כמוכר שדהו מפני רעתה דמי, דהוא כהול לאסוף מעותיו. וכן סחורה העשויה להתקלקל כמו פירות וינות וכיוצא בזה הוה כמוכר מפני רעתה, דלבו חרד שלא יתקלקלו וימצא הלוקח תואנה לחזור בו ולכן רוצה לקבל מעותיו [שב"י, הובא בפתחי תשובה]:

דף ע"ה ע"א

פשיטא, בעי לזבוני במאה ולא אשכח, וזבין במאתים, וקא עייל ונפיק אזווי לא קני. אלא, אי בעי לזבוני במאה ולא אשכח, ואי טרח הוה משכח, ולא טרח וזבין במאתים, וקא עייל ונפיק אזווי, מאי, כמוכר שדהו מפני רעתה דמי או לא תיקון.

והוחמה, מ"מ פטור, דכל שאין האונס מצד הפשיעה פטור [ד"מ], ועוד דבשינוי מהר לבקעה ולהיפך אין זה פשיעה גמורה, דהזיקות מצוי בזה כבזה אלא שהזיקות חלוקות הם [נמק"י בסוגיין]:

השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה, אם הוחלקה פטור אף שעבר על דעת בעלים והיה אסור לו לעשות כן, מ"מ כיון דהאונס שנתהוה היה מוכן בהר יותר פטור. ואם הוחמה חייב, דבבקעה יש יותר חמימות מבהר ומתה מחמת השינוי. ואם שכרה להוליכה בבקעה והוליכה בהר הוי להיפך, דאם הוחלקה חייב, שהחלקקות מצוי בהר יותר מבבקעה, ואם הוחמה פטור, שבבקעה יש יותר חמימות מבהר מפני הרוח שמנשבת בראשי ההרים. ודוקא שלא הוחמה מחמת העליה להר, כגון שבעת שעלתה היתה גם אח"כ איזה זמן שלא בחמימות, אבל כשהוחמה מחמת המעלה, כגון שמיד שעלתה ראינו שהוחמה חייב כנ"ל.

השוכר את החמור והבריקה, או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך. מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור.

[ע"ב] אמר רב לא שנו אלא באנגריא חוזרת, אבל אנגריא שאינה חוזרת חייב להעמיד לו חמור. ושמא אל אמר בין אנגריא חוזרת בין אנגריא שאינה חוזרת, אם בדרך הליכה ניטלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו בדרך הליכתה ניטלה חייב להעמיד לו חמור.

[ע"ט ע"א] אמר רבה בר רב הונא לרכוב עליה שאני. אמר רב פפא וכלי זכוית כלרכוב עליה דמי.

אמר רבה בר רב הונא אמר רב השוכר את החמור לרכוב עליה, ומתה לו בחצי הדרך נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומות וכו' לעולם דלא שכיח לאגורי וכו', אי דאמר ליה חמור סתם הא חייב להעמיד לו חמור אחר אי דאמר ליה חמור זה אם יש בדמיה ליקח וכו'.

[סימן ש"י] השוכר את החמור או סוס בין לרכיבה בין למשא או סוס עם עגלה להוליכו למקום פלוני ומת החמור או הסוס או נשבר קודם שהגיע לאותו מקום, חייב בעל הבהמה להעמידו למקום פלוני, דהא שיעבד נפשיה לזה, ואין חילוק בין אמר לו חמור סתם אני משכיר לך או חמור זה אני משכיר לך ובשניהם חייב להעמידו למקום פלוני. אלא דיש חילוק, דבחמור סתם חייב לשכור לו חמור ובחמור זה אינו חייב לשכור לו חמור אחר, דהא לא שיעבד לו אלא חמור זה, אבל חמור הזה משועבד שיכול למכור נבלתו וליקח חמור אחר שיוליכנו עד המקום הפלוני. ואם אין בדמי הנבלה ליקח חמור ישכור לו חמור בדמים אלו להוליכו למקום פלוני, ואף על גב שתכלה כל הקרן של בעל החמור, יכול

השוכר לעשות כן דהא שיעבד לו חמורו לזה. ואם אין בהדמים אף לשכור אינו חייב ליתן לו חמור אחר כיון שאמר לו חמור זה, אלא משלם לו שכר הדרך עד כה, ויש לו עליו תרעומות שנתן לו חמור רעוע כזה.

זה שאמרנו שנותן לו שכרו עד המקום הזה זהו דוקא כשיכול לשכור חמור אחר עד מקום ששכרו בהמותר דמים שנשאר לו אחר תשלומו לבעל החמור, ואם צריך להוסיף על זה ינכה לבעל החמור משכרו שעד כה. ולהיפך, אם יכול לשכור בזול יוסיף לבעל החמור כי אינו צריך להרויח ולהפסיד מזה [טור]. או אפילו אם אינו מוצא לשכור חמור אחר רק שיכול למכור סחורתו בכאן, אף על פי שלא יהיה הרויח כמו אם היה מוליד הסחורה למקום ששכרו. אבל כשאינו מוצא למכור פה בקצת ריוח ואינו מוצא לשכור חמור אינו נותן לו כלום משכרו, דהא לא הועילה לו נסיעתו עד כה מאומה. וכן בחמור סתם שצריך לשכור לו חמור אחר, צריך בעל החמור לשכור לו באופן שלא יעלה להשוכר ביוקר מכפי מה ששכרו, וכן אם יכול לשכור בזול הרויח של בעל החמור [ש:]

וכ"ז הוא בחמור סתם או בחמור זה ויש בדמי נבלתו לשכור, אבל אם אין הנבילה שוה כלום ואמר לו חמור זה, צריך ליתן לו שכר הדרך שעד כה אפילו אם אינו מוצא לשכור ולמכור הסחורה בכאן, דהא לא נשתעבד לו רק בזה החמור, ושכר הדרך שעד כה צריך לשלם לו [ש] דבמה פשע בעל החמור שלא ישלם לו:

וצריך להבין דבחמור סתם דחייב להעמיד לו חמור אחר, באיזה קנין נשתעבד לו על חמור אחר. ויש אומרים דבאמת זהו דוקא כשהקנה לו בקנין שיוליכו למקום פלוני אבל בלא קנין פטור מזה [ראב"ד], ויש אומרים דה"פ, כשבעל החמור מבקש שכרו שעד כאן מחוייב להעמיד לו חמור אחר ואם לאו א"צ ליתן לו משכרו כלום, אבל כשאינו מבקש שכרו אינו מחוייב להעמיד לו חמור אחר [הה"מ בשם י"מ]. ויש אומרים שבמשיכת החמור שמשך השוכר וכ"ש כשהתחיל לילך לדרכו זהו קנינו, שבזה נשתעבדו נכסי המשכיר להעמיד לו חמור עד המקום ששכרו [הרא"ש והרשב"א] ולפי זה בכל ענין מחוייב להעמיד לו חמור, וכן היא דעת הרמ"א בדרכי משה.

זה שנתבאר דבחמור סתם חייב להעמיד לו חמור אחר אינו אלא כשמת או נשבר שאינו ראוי כלל למלאכה, אבל אם נתקלקל החמור ומ"מ ראוי עדיין למלאכתו, כגון שנסתמא או התליעו רגליו או חולי אחר כיוצא בזה שראוי עדיין למלאכה אלא שנתוסף בו טורח להשוכר לישרו בדרך, אם שכרו למשא יאמר לו המשכיר הרי שלך לפניך כיון שראוי עדיין למלאכה וגם מזלך גרם, ושכרו משלם לו בשלימות, ואפילו ישתהה ע"י כן מעט בדרך, אלא אם כן קבע לו עת מתי לבא לשם וא"א לבא

וכו' [ע"ב] אמר רב פפא לא משכחת לה אלא בספינה זו ויין זה, אבל בספינה סתם ויין סתם חולקין.

[סימן שי"א] השוכר את הספינה והולך בה יין או שאר סחורה למקום פלוני וטבעה בחצי הדרך, אם אמר לו ספינה זו אני משכיר לך והשוכר שכרה להולך בה יין סתם, אף שנתן לו השכר יחזיר לו, שהרי השוכר אומר לו הבא לי אותה הספינה עצמה ששכרתי ואני אביא יין אחר ואולך בה, וכיון שהשוכר יכול לקיים תנאו והמשכיר אינו יכול, דהרי אמר ספינה זו ונטבעה, א"צ ליתן לו שכר כלל, ואם נתן טול ממנו. ואם היה להיפך שהמשכיר אמר לו ספינה סתם אני משכיר לך והשוכר שכרה להולך בה יין זה, אף על פי שלא נתן לו עדיין שכירות חייב ליתן לו כל השכר, שהרי המשכיר אומר לו הבא לי אותו היין עצמו ואני אביא לך ספינה אחרת ואוליכנו, ורק שצריך לנכות לו כדי הטורח של חצי הדרך שלא הלך שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה ליושב ובטל:

יש שדקדקו שמי שאמר ספינה זו או חמור זה אני משכיר לך אינו יכול ליתן להשוכר ספינה אחרת וחמור אחר, וכן השוכר שאמר יין זה אניה בספינתך אינו יכול ליתן לו יין אחר, דאם לא כן למה יזכה מי שאמר ספינה ויין סתם נגד זה שאמר ספינה זו ויין זה. ויש אומרים דבאמת אין קפידיא לא ביין ולא בספינה, רק בזה שהספינה נטבעת מצאה הקפידיא מקום לנוח כיון שעל כל פנים דברו כן, ולכן במקום הפסד יכול זה שביכלתו לקיים דברו להוציא מזה שאינו יכול. ומדברי הרמב"ם [פ"ה משכירות] נראה דבספינה יש קפידיא וביין אין קפידיא, דגבי ספינה זו ויין סתם כתב שהקפדה גדולה יש בספינה זו, וביין זה לא כתב כן, ובודאי שכן הוא מצד הסברא, דבספינה או בחמור יש קפידיא, דזו הספינה נאותה בהילוכה מאחרת וכן בחמור, אבל ביין איזו חילוק יש בין יין זה ליין אחר, וכן דעת הרמב"ם והרשב"א לחלק בין ספינה ליין.

במה שאמרנו דבספינה סתם ויין זה צריך השוכר ליתן לו כל השכר, יש חולקים בזה וס"ל דאינו נותן לו שכירות אלא של חצי הדרך, והטעם דכל פסידא שלא היה לו להשוכר לידע יותר מן המשכיר הוי פסידא דמשכיר, ודוקא כשעדיין לא נתן את השכר של כל הדרך והמשכיר בא להוציא מידו, אבל כשכבר נתן אין המשכיר צריך להחזיר כיון שבידו לקיים התנאי [סמ"ע] ולדעה ראשונה יכול אף המשכיר להוציא מהשוכר, והעיקר כדעה זו [ש"ך] ורוב הראשונים ס"ל כן. וכן בספינה זו ויין סתם יכול להוציא מהמשכיר מה שנתן דא"צ ליתן לו כלום, ולא דמי למה שהבאנו לעיל בחמור דצריך ליתן לו שכרו שעד כאן, דשם על כל פנים נהנה שהביאו למקום זה, אבל כשנטבע היין הרי לא נהנה כלל [סמ"ע]:

על זה החמור לזמן הזה, דאז חייב להעמיד לו חמור אחר, ואפילו אם בעל החמור בעצמו נוסע עמו ואין להשוכר טורח לישרו בדרך.

וזה דוקא כששכרו למשא או לישב בעגלה, אבל שכרו לרכב עליו או להולך כלי זכוכית וכיוצא בזה, שאם יפול יהיה היזק בהסחורה, אם אמר לו חמור סתם צריך להעמיד לו חמור אחר כמו במתה, דבוודאי היה כוונתו כן כיון דא"א לרכב עליו ולהולך עליו כלי זכוכית, ובזה לא שייך לומר מזלך גרם כיון דאינו יכול ליסע עמו. אבל אם אמר לו חמור זה א"צ להעמיד לו חמור אחר, דלא נשתעבד לו אלא בזה. ומ"מ אם יש בדמי החמור לשכור חמור אחר ימכרנו השוכר וישכור לו בדמיהן חמור אחר, דהרי חמור זה נשתעבד לו כמו במתה. וזו דעת הטור, ודעת הרמב"ם דאינו יכול למוכרה ולשכור אחרת, וטעמו נראה דבשלמא כשמתה עומדת הנבילה למכירה והרי נשתעבד לו בזה, אבל בנסתמא או חלתה שעדיין ראויה למלאכה ואינה עומדת למכירה בוודאי בכה"ג לא נשתעבד לו שבשבילו ימכור עתה בהמתו [הגר"א] ולכן משלם לו שכרו דעד כאן.

ואם המלכות לקחה החמור מהשוכר בדרך, אם בדרך הליכתו ניטל א"צ ליתן לו חמור אחר אף באנגריא שאינה חוזרת, ואם לאו צריך ליתן לו חמור אחר כשהשכיר לו חמור סתם, ובחמור זה אף על פי שאינו בדרך הליכתו א"צ ליתן לו חמור אחר, דהא לא נשתעבד לו רק בחמור זה ואיננו ומשלם לו שכרו עד כה וזהו כמו בחמור זה ומתה ואין הנבילה שוה כלום כנ"ל.

ומהו דרך הליכתו, פירש רש"י שיש לו להשוכר לילך באותו דרך שהולכת האנגריא, הלכך כיון שיש לו לילך באותו דרך, ומדרך האנגריא כשפוגעת חמור אחר מנחת את זה ונוטלת האחר, ולכן חייב לילך עמהם, וכשתמצא אחר יחזירו לו זה. ואפילו אם היא אנגריא שאינה מחזרת מעצמה אם לא שילכו אחריהם חייב השוכר לעשות כן, וזהו אנגריא שאינה חוזרת [טור]. והרמב"ם מפרש אנגריא שאינה חוזרת שאינה מחזרת כלל, ודרך הליכתו מפרש שהאנגריא אינה מחפשת אחר חמורים, ואם החמור היה בביתו לא היו לוקחים אותו, שאינם נוטלים רק בדרך הליכתם כשהולכים בדרך, ולכן אומר לו מזלך גרם כיון שהיית בדרך, וצריך השוכר לשלם לו כל שכרו. אבל אם האנגריא נוטלת גם שלא בדרך הליכתם שמחפשת בבתים אינו יכול לומר להשוכר מזלך גרם, דהרי אם גם היה בבית המשכיר היו נוטלים אותו, ולכן כשרוצה בכל שכרו צריך להעמיד לו חמור אחר, ובזה אין חילוק בין שכרו למשא לשכרו לרכיבה [סמ"ע]:

דף ע"ט ע"א

השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך, רבי נתן אומר: אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. היכי דמי

בספינה זו ויין סתם, אם אפשר להוציא הספינה מן המים ולשכור ספינה אחרת בדמיה או כמה ששייך לה, ביכולת השוכר לעשות כן כשרוצה לטרוח בזה ולהביא יין אחר ואין המשכיר יכול לעכב עליו כנ"ל בחמור, וזהו ביין סתם, אבל ביין זה אף על גב דכשלא נטבעה הספינה יכול לשנות על יין אחר להרמב"ם והראשונים כנ"ל, מ"מ למכור שיורי הספינה ולהפסיד להמשכיר אין ביכולתו כשאמר יין זה. אבל אם רק היין נטבע ולא הספינה, יכול להטעינה גם ביין אחר, דאף כשאמר יין זה אין סברא בזה שהשוכר הפסיד ולא המשכיר שיהיה ביכולת המשכיר לעכבו יותר מכשלא היה מפסיד [ש"ך]. אבל ביין סתם וספינה זו והיא נטבעת ולא היין, אפשר דאין יכול המשכיר ליתן לו ספינה אחרת בע"כ של השוכר, דבספינה יש קפיידא. וכתב ערוך השלחן דנראה דאם נותן לו ספינה טובה יכולים ב"ד לכופו להשוכר לעשות לפנים משורת הדין, דבכה"ג הוי קרוב למדת סדום:

אמר לו ספינה זו אני משכיר לך והשוכר שכרה להוליך בה יין זה, דשניהם אין יכולים לקיים התנאי כשנטבעה הספינה עם היין, יד המוחזק על העליונה, דאם נתן השכר בשלימות אין השוכר יכול להוציא ממנו, ואם לא נתן כלל לא יתן, מפני שהמוחזק יכול לומר להשני שבא להוציא ממנו קיים תנאך ותוציא ממני. ואף על גב דגם המוחזק אינו יכול לקיים תנאו, מ"מ הבא להוציא עליו מתחלה לקיים כמו שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכיון שאינו יכול לקיים היבא דקיימי זוזי תיקום.

שכר ספינה סתם ליין סתם דשניהם יכולים לקיים התנאי, מי שרוצה לקיים ידו על העליונה, דאם בעל היין מביא יין וזה אינו מביא ספינה, אפילו אם נתן שכרו יחזיר לו המשכיר כולו, ואם זה מביא ספינה וזה אינו מביא יין צריך לשלם לו כל השכר אף אם לא נתן לו עדיין כלום. ואם שניהם רוצים לקיים יקיימו, ואם שניהם אין רוצים לקיים הרי חולקין השכר ביניהם, ובוהו אין חילוק בין המוחזק ובין הבא להוציא ובין הוליכו חצי הדרך להוליכו פחות או יותר, דכיון דשניהם שוים בקיום התנאי ושניהם אינם רוצים הוי ליה כאלו הושוו לחלוק. ולא דמי להשכיר חמור סתם ומת בחצי הדרך דחייב להעמיד לו חמור אחר ואם לאו אינו נותן לו כלום כנ"ל, דהתם שהסחורה שלו ששכר החמור לצרכה היא בשלימות הוי כמו זה הביא יינו וזה לא הביא ספינתו, אבל הכא הרי אין הסחורה ששכר. ולפי זה אם נטבע היין ולא הספינה צריך להביא יין אחר, ואם לאו מוציא ממנו כל השכר. ואם נטבעת הספינה ולא היין צריך להביא ספינה אחרת, ואם לאו, אפילו נתן השכר מוציא ממנו. וכל הדינים בחמור סתם דנים גם כן בספינה סתם ויין סתם:

דף ע"ט ע"ב

תנו רבנן השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומת

וכו' לעולם דקא משכח לאגורה, אלא אמאי אית ליה תרעומת משום רפסתא דספינתא וכו' אלא מאי פרקה דפרקה למוענייה בגויה. אלא מאי תרעומת משום שינוי דעתא. אי נמי לאשלא יתירא.

השוכר ספינה להוליך בה סחורה למקום פלוני ופרקה להסחורה בחצי הדרך, שרצה למכור הסחורה כאן, ולא היה זה מפני שהספינה רעועה, אם אין בעל הספינה מוציא איש אחר שישכור ממנו הספינה למקום פלוני צריך ליתן לו שכר כל הדרך, אלא שינכה לו קצת, שאינו דומה הבא טעון לבא ריקם, וגם ינכה לו כל הוצאותיו שמכאן עד מקום פלוני. ואם מצא אחר שישכור, השני ישלים לו השכירות, ואם השני אינו נותן לו כל כך שיעלה לו עד מקום פלוני כפי המקח שעשה עם הראשון, ישלים לו הראשון מה שחסר לו עד המקח שעשה עמו, ולבד זה יתן לו הראשון תוספת שכר על מה שהספינה נפסדת בהוצאת הסחורה של הראשון ובהכנסת סחורה של האחרון, ויש לו עוד עליו תרעומת שגורם לו לסבול דעת איש אחר שלא הורגל עמו:

ואם לא פרק הסחורה מהספינה, אלא שבאמצע הדרך מכר הסחורה שבספינה לאיש אחר ועלה הוא מהספינה ונכנס האחר במקומו, נוטל בעל הספינה שכר חצי הדרך מהראשון ושכר חצי הדרך מהשני, ויש לו תרעומת על הראשון על שינוי דעת שלא הורגל עמו.

תנו רבנן השוכר את החמור לרכוב עליה שוכר מניה עליה כסותו ולגנותו ומזונות של אותה הדרך, מכאן ואילך חמר מעכב עליו. חמר מניה עליו שעורים ותבן ומזונותיו של אותה היום, מכאן ואילך שוכר מעכב עליו וכו'.

[סימן ש"ה] השוכר את החמור לרכב עליה יש לו להניח עליה כסתו ששוכב עליו ולגינו שמחזיק בה מים או יין ומזונותיו של אותו הדרך, לפי שאין דרך השוכר לחזור בכל מלון ומלון לקנות מזונות. ואם בא להניח יותר על זה הרי בעל החמור מעכב עליו. וכן בעל החמור יכול להניח עליה שעורים ותבן ומזונות לעצמו של אותו היום, יתר על זה השוכר מעכב עליו, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון. לפיכך אם אינו מצוי לקנות בכל מלון או שבשאר מלונות המזון לא טוב או ביוקר, מניח עליה מזונותיו שלו ושל בהמתו של אותה הדרך. ואם יש שם מנהג ידוע יעשו כמנהגם:

תנו רבנן השוכר את החמור לרכוב עליה איש לא תרכב עליה אשה, אשה רוכב עליה איש. ואשה בין גדולה ובין קטנה אפילו מעוברת ואפילו מניקה.

[סימן ש"ה] השוכר בהמה לרכב עליה איש לא ירכיב עליה אשה דאשה כבדה מאיש. ויש אומרים דזהו רק לכתחלה, אבל בדיעבד אף שנזוקה הבהמה אינו חייב

לשלם, ויש חולקין. ולהלכה אם המשכיר אמר אני רוצה להשכירה לאיש חייב בכל ענין, דהוי קפידא, ואם השוכר אמר כן אינו חייב אלא אם כן ידוע שמחמת כבודתה נזוקה. ולכל הדעות אם מנהג המקום ליקח ביוקר ברכיבת האשה משל איש יוסיף לו כפי המנהג. ואם שכרה לרכב עליה אשה יכול לכתחלה להרכיב עליה איש:

שכרה לרכב עליה איש יכול להרכיב איזו איש שירצה, ושכרה להרכיב עליה אשה מרכיב עליה כל אשה שירצה, בין גדולה בין קטנה ואפילו מעוברת וגם היא מניקה ונושאת עמה הולד. וכשמניקה תאומים אפשר שיש קפידא כיון דלא שכיחא. ואם שכרה להרכיב עליה קטן או קטנה אין לו להרכיב עליה גדול או גדולה, ואם שינה חייב בכל ענין, דהפרש רב יש במשקלם והוה פשיעה ומזיק:

וכתב הטור בשם הרמ"ה דוקא שכר לאשה סתם, אבל לאשה זו אינה יכול לשנות לאשה אחרת אפילו אינה כבדה ממנה. ויש אומרים שיכול לשנותה אם אינה כבדה ממנה, וכן דעת הרא"ש. וכן הסכימו גדולי האחרונים. וכל זה דוקא כשהשוכר או הבעלים הולכים עם הבהמה, דאם לא כן אפילו מכבד לקל לא ישנה, שאין השוכר רשאי להשכיר ואסור לו ליתן את הבהמה על יד אחר, ואם הוא אחד מבני ביתו של השוכר יכול לשנות אפילו אינו הולך עמה, כמו שאמרו כל המפקיד על דעת אשתו ובניו ובני ביתו הוא מפקיד [ש"ד].

דף פ' ע"א

השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה, אם נשבר הקנקן פטור. בבקעה וחרש בהר, אם נשבר הקנקן חייב. לדוש בקטנית ודש בתבואה פטור, לדוש בתבואה ודש בקטנית חייב, מפני שהקטנית מחלקת.

היבא דלא שני בה, מאן משלם אמר רב פפא דנקיט פרשא משלם. רב שישא בריה דרב אידי אמר דנקיט מנא משלם. והלכתא דנקיט מנא משלם. ואי דוכתא דמחזקי גונדרי תרוייהו משלמין.

[סימן ש"ט] המנהג היה שכשאחד רצה לחרוש שדהו היה שוכר פרה מאחד עם כלי מחרישה, ובעל הפרה לא היה חורש בעצמו, ונותנם לשוכר ומעמיד שני נערים, אחד אוהז בהדרבן לכיון הפרה לתלמיה והשני הולך אחר המחרישה ומכביד היתד בקרקע ובו הברזל הנקרא קנקן, ולפעמים היה בעל הפרה מעמיד את הנערים. לפיכך השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה ונשבר הקנקן פטור השוכר, דההר קשה יותר מבקעה, ואם היה חורש בהר פשיטא שהיה נשבר, ודינו של בעל הפרה עם הנערים. ואם שכרה לחרוש בבקעה או בארץ מישור וחרש בהר ונשבר הקנקן, חייב השוכר, ודינו של

השוכר עם הנערים, דהיה להם לזוהר במלאכתן כשאר חורשי בהרים. ויש אומרים דזהו דוקא כששכרן השוכר, אבל אם הנערים הם שכורים מן בעל הפרה הרי הם פטורים מן השוכר הואיל דשינה, מפני שיכולים לומר אנו השכרנו עצמנו לבעל הפרה לחרוש בבקעה, ואתה ששנית שלם, ובעל הפרה צריך ליתן להם שכרן. ואף כשהשוכר הוא עני ואין לבעל הפרה מה לגבות ממנו, מ"מ צריך לשלם להם שכירותן, ואינו יכול לומר פשעתם במה ששמעתם לו לחרוש בהר, דיכולין לומר כיון שלא אמרת לנו חרשו בבקעה סברנו דצריכין אנו לשמוע בקולו של השוכר, דאף על פי ששמענו ששכר ממך לחרוש בבקעה, מ"מ היה לך להגיד לנו לחרוש בבקעה. ודוקא כשאמר להם לכו עם השוכר לעשות מלאכתו סתם, אבל אם אמר להם לכו וחרשו בבקעה א"צ לשלם להם.

כשהנערים חייבים לשלם מי מהם משלם, זה האוחז את הכלי בעת המחרישה, שהוא העמיקה יותר מדאי ולפיכך נשברה. ואם היתה השדה מלא אבנים וטרשים שניהם חייבים בדמי הקנקן, המנהיג אותה במלמד והאוחז את הכלי, מפני שבמקום כזה בקל ישבר הקנקן, וכשהבהמה תטה מעט מן הדרך ישבר מיד, ויש לו לבעל הדרבן גם כן לזוהר בזה ושניהם עלולים לפשיעה, ואמרינן דמכח שניהם נשברה, אלא אם כן אפשר לברר מכח מי נשברה דאז חייב רק זה שעל ידו נשברה:

שכרה לדוש בקטניות ודש בתבואה והוחלקה פטור דכ"ש שהיתה מוחלקת בקטניות, ואם שכרה לדוש בתבואה ודש בקטניות והוחלקה חייב, שהקטניות מחלקת. ואם שכר בעל הפרה איש לדוש בתבואתו של השוכר, אם אמר לו תדוש בתבואה הפסיד שכרו, ואם אמר לו לעשות מלאכתו של השוכר סתם, אף על פי ששמע ששכר הפרה ממנו לדוש בתבואה מ"מ חייב בשכרו כמ"ש בקנקן:

אמר רבי יוחנן המוכר פרה לחבירו, ואמר לו פרה זו נגחנית היא, נשכנית היא, בעטנית היא, רבצנית היא, והיה בה מום אחד וסנפו בין המומין, הרי זה מקח טעות. מום זה ומום אחר אין זה מקח טעות.

[סימן רל"ב] כתב הרמב"ם [פט"ו ממכירה ה"ז] המוכר פרה לחבירו ומנה בה מומין גלויין ומומין שאין ניכרין, ולא היו בה מאותן המומין הגלויין שמנה, ונמצא בה מום מאותן שאין ניכרין, הרי זה מקח טעות וחוזר, ואף על פי שפירש המום שנמצא, שהרי הלוקח אומר כשראיתי שאין בה אלו המומין הגלויין שמנה אמרתי כך אין בה אלו שאינן גלויין שמנה, ואינו מפרש מומין אלו אלא כדי להשביח דעתו. כיצד, פרה זו עורת היא חגרת היא נשכנית היא רבצנית היא ונמצאת רבצנית בלבד, הרי זה מקח טעות. היו בה כל המומין שמנה אין זה מקח טעות. וכן אם היתה חגרת ונמצאת נשכנית, אף על פי שאינה עורת

אין זה מקח טעות. הראה לו המום שיש בה ואמר לו מום זה יש בה ומום פלוני ומום פלוני, אף על פי שאותן המומין שמנה אין נראין ונמצאו בה כולן או מקצתן, אין זה מקח טעות. עכ"ל.

ולדברי הרמב"ם אינו מקח טעות אלא דוקא כשאמר לו מום שאינו ניכר עם מומין הניכרין ומהניכרין לא היה בה כלל, ולא היה בה רק המום שאינו ניכר, דאז יכול הלוקח לומר כיון שראיתי שמהניכרין אין בה כלל דימיתי שגם האיני ניכר אין בה, אבל אם היה בה אף מום אחד מהניכרין, או שכל המומין שהוסיף היו אינם ניכרין, או שהמום הזה שהיה בה היה מהניכרין, אין זה מקח טעות [הגר"א], דכשהמומין שהוסיף אינם ניכרין אינו יכול לומר כיון שראיתי שאין בה כל המומין שחשב, דמאין ידע כיון שאינם ניכרים, ואם גם המום הזה היה מהניכרים אף על גב שראה כל המומין ואינם, מ"מ היה לו לחוש ולהסתכל כיון שהוא מהניכרין. וכן אם היה בה מום אחד מהניכרין, אף על פי ששאר המומין שחשבם לא היו בה, היה לו לחוש להמום שאינו ניכר, דכיון דמום אחד גלוי יש בה אולי יש עוד מום הנסתר שחשב המוכר, ומדלא חקר מחל על זה המום. ואף על פי שהמום שיש בה הראה לו להלוקח ואמר לו ראה מום זה ויש בה עוד מומין גלויין שחשבן, ועוד מום נסתר לא אמרינן דהלוקח דימה כיון שהמום הזה הראה לו ושאר המומין הגלויין ראה שאין בה מסתמא גם הנסתר אין בה, דלא כן הוא, דודאי היה לו לחשוש כיון שיש בה מום אחד על כל פנים, וכ"ש אם יש בה יותר מומין ומדלא חקר מחל:

וזו דעת הרמב"ם, אבל הטור והב"י כתבו, היה בה מום אחד ניכר והראהו לו ואמר לו יש בה מום פלוני ומום פלוני שאינם ניכרים ונמצאו בה אותן המומין שאינם ניכרים שהזכיר, אין זה מקח טעות אפילו היו בה כל המומין שהזכיר, שהרי לא הטעהו שלא הזכיר לו אלא מומין שבה. עכ"ל. משמע מדבריהם שאם חשב עוד ממומין הניכרין ולא היו בה הרי זה מקח טעות, דיכול לומר כיון שזה הגלוי הראה לי ושאר הגלויין ראיתי שאינם דימיתי שגם האינם גלויים אינם, דכשהראה לו הגלוי ושאר הגלויין ראה שאינם, יכול הלוקח לומר הבנתי ממנו שרק המום שהראני יש בה ולא יותר ומקח טעות הוא, דאם היה בה עוד מום למה הראני על מום זה ביחוד, ולא היה לו רק לחשבם בפה. אבל אם באמת לא חשב לו עוד מומין גלויין, רק שבסתר, היה לו להלוקח לחקור ולבדוק יפה אף כשהראהו מום זה, דמ"מ הלא לא חשב לו מה שלא נמצא בגלוי, ומדלא חשב לחקור מחל אפילו נמצאו בה כל המומין שבסתר שחשבן, ולא אמרינן דהרבה מומין ודאי לא מחל, וכ"ש אם לא נמצא בה רק מום אחד ממה שבסתר.

ואם אמר לו מום זה יש בה מהגלויים או משאינם גלויים ועוד מומין אחרים יש בה ולא פירשן להדיא, אפילו לא

נמצא בה זולת המום הזה אין זה מקח טעות, ואינו יכול לומר הלא ראיתי שמומין אחרים אין בה ודימיתי שגם זה אין בה ולא חששתי לראותו, דמ"מ כיון שהמום הזה פירש להדיא ושאר המומין לא פירש בשמן היה לו לחקור ולבדוק אחריו אפילו אם הוא אינו גלוי, וכ"ש אם הוא גלוי, ומדלא חקר מחל.

אם הזכיר לו שני מומין מפורשים ונמצא האחד בה, אין זה מקח טעות, דאע"ג דכשחשב הרבה מומין גלויים ונמצא המום הנסתר לבד הוי מקח טעות כנ"ל, מ"מ בשני מומין אינו יכול לומר כיון שהאחד ראיתי שאינו מסתמא גם השני אינו, דזה לא שייך אלא כשחשב לו הרבה מומין [תוספות ד"ה היו בה]:

משנה. השוכר את החמור להביא עליה חטין והביא עליה שעורין חייב, תבואה והביא עליה תבן חייב, מפני שהנפח קשה כמשאוי. להביא לתך חטין והביא לתך שעורין פטור, ואם מוסיף על משאו חייב וכו'.

[סימן ש"ח] הנפח של המשא קשה למשא, לפיכך השוכר את הבהמה להביא עליה מאתים ליטרין של חטים והביא מאתים של שעורין שהן קלין מחטין ומתה חייב, מפני שהנפח קשה להמשא. וכן אם שכרה להביא תבואה כך וכך במשקל והביא תבן במשקל זה. אבל אם שכרה להביא שעורים במשקל כך וכך והביא במשקלה חטים פטור וכן כל כיוצא בזה:

כתב ערוך השלחן דנראה דכל מה שנתבאר שחייב בההוספה זהו כשהלך השוכר לבדו עם הבהמה או שגם המשכיר הלך רק שלא ידע מן ההוספה, אבל כשידע ולא מיחה בו אין השוכר חייב בנזקה, דהיה לו למחות בו, ומדלא מיחה מסתמא הוה ניחא ליה.

דף פ ע"ב

אמר מר קב לכתף. אם איתא דלא מצי ביה בר דעת הוא, לשדיה. אמר אב"י בשחבטו לאלתר. רבא אמר אפילו תימא בשלא חבטו לאלתר, לא צריכא אלא לאגרא יתירא. רב אשי אמר הוא סבור חולשא הוא דנקיט ליה.

[שם] הכתף שנשא משא על כתפו והוסיפו לו הבעלים על המשא אמרו דכשהוסיף לו קב אחד והוזק חייבים הבעלים בנזקין, דמשא האדם הוא שלשים קבין [טור], ואין לומר כיון שהוא בר דעת היה לו להשליך המשא ממנו, ד"ל דכיון שלא ידע מההוספה היה סבור שמחמת חלישותו עתה הרגיש זה הכובד. ובין כך ובין כך צריכים לשלם לו בעד התוספת [ט"ז], ואינו חייב אלא בנזק בלבד ולא בארבעה דברים, דבאלו אינו חייב רק כשהזיקו בידים [טור] ואפילו נפל לאלתר ונחבט מ"מ אינו כמזיק בידים ופטור מד' דברים [נתיבות המשפט].

כור לספינה, שלשת כורין לבורני גדולה. אמר רב פפא שמע מינה סתם ספינות בת תלתין כורין.

השוכר את הספינה ולא פירש כמה משא להטיל בה, אמרו חז"ל דספינה קטנה שיעורה ט"ז כור, וכל כור הוא שלשים סאים וכל סאה ששה קבים וכל קב ד' לוג ולוג ששה ביצים, ושיעור ספינה גדולה תשעים כור, ובינונית שיעורה ל' כור, ואם הוסיף אחד משלשים על המשא ונתקלקלה הספינה מפני זה חייב השוכר בהזיקה אם המשכיר לא ידע בהתוספת, דשיעור תוספת אחד משלשים הוא בין לספינה בין לאדם בין לבהמה, נמצא לפי זה דתוספת בספינה גדולה ג' כורין ובקטנה לתך והוא חצי כור ובינונית כור [טור]. וכל בספינות שלהם, ובספינות שלנו כששכר סתם צריכין לידע מנהג המקום והנהר והכלי כמה מוליכין בכלי כזה:

כל האומנין שומרי שכר הן, וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם. שומר לי ואשמור לך שומר שכר. שומר לי ואמר לו הנח לפני שומר חנם.

[סימן ש"ז] כל האומנין שנותן להם לתקן בקבלנות הם כשומרי שכר להתחייב בגניבה ואבידה, וזהו שכרן שמשתכרין במה שנותנין להם לתקן ליטול שכרן [טור]. ויש אומרים דדוקא קבלן דינו כשומר שכר, אבל שכיר יום אין דינו כשומר שכר אלא כשומר חנם [סמ"ע] ויש אומרים דאפילו שכיר יום דינו כשומר שכר כשעושה המלאכה בביתו ולא בבית בעל הבית [ב"ה] ויש אומרים דאפילו שכיר יום העושה בבית בעל הבית דינו כשומר שכר [ש"ך ומ"מ] ומהראשונים [רש"י ונמק"י] משמע דדוקא כשעושים המלאכה בביתם ולא בבית בעל הבית. וכתב

ערוך השלחן דנראה הטעם דהא באמת אינו נוטל שכר על שמירתו, ובשוכר שחייבתו התורה כשומר שכר היינו טעמא דמי ישמרנה אם לא הוא, כיון שהבעלים אינם אצלה, וכן באומן עיקר הטעם הוא דכשאין הבעלים אצלה מי ישמרנה, וממילא אנו מדמים החיובים זל"ז כיון דהנאת שניהם הוא, אבל כשהמלאכה בבית הבעלים למה נטיל על האומן השמירה כשומר שכר, ישמרנה הבעל הבית בעצמו, וממילא דעיקר החיוב הוא בקבלן, דשכיר יום אינו עושה ע"פ רוב אלא בבית בעל הבית, אבל אם עושה בביתו דינו כקבלן.

האומן שגמר מלאכתו ואמר להבעל הבית טול את שלך והבא מעות, הרי זה כאומר איני מעכבו בעד המעות ודינו כשומר חנם, כמו שומר שכר אחר שכלה זמן שמירתו. וכן אפילו אם רק א"ל גמרת המלאכה ולא לקחו הבעלים את הכלי אינו אלא כשומר חנם, דתלין דלכן א"ל גמרת כאומר קח לך את הכלי. אבל אם אמר הבא מעות וטול את שלך, עדיין הוא שומר שכר כמו שהיה, דכיון דמעכבו בעד מעותיו מוכרח לשמרה. ואם אמר טול את שלך ואיני שומרו עוד פטור גם מפשיעה, דהא גילה דעתו שאינו רוצה עוד בשמירתו כלל, ובמה יוכל לכופו, וכשאמר מפורש איני שומרו עוד משמע להדיא שמסלק את עצמו אפילו משמירת שומר חנם ומצוהו לקבל החפץ. אמנם אם אמר הבא מעות וטול את שלך ואיני שומרו עוד אין זה כלום, דכיון שמעכבו בעד המעות מוכרח להיות שומר שכר [סמ"ע], ובמקום שאין מגיע לו מעות, כגון שכבר קבל, אפילו א"ל טול את שלך סתם אינו אפילו שומר חנם, דדוקא כשמגיע לו מעות, אז אף שאינו מעכבו בעד המעות מ"מ כדאי לו להיות שומר חנם, אבל לא כשאין מגיע לו [ש"ך]: